

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 5

BEOGRAD 1936 GODINE

KNJIGA 3

XVII REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 27 FEBRUARA 1936 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVAO

PRETSEDNIK

STEVAN ČIRIĆ

SEKRETAR

Dr. DRAGAN DAMIĆ

Prisutni g. g. Ministri: Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova dr. Milan M. Stojadinović; Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho; Ministar bez portfelja dr. Šefkija Behmen; Ministar poljoprivrede Svetozar Stanković; Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja i zastupnik Ministra fizičkog vaspitanja naroda Dragiša Cvetković; Ministar građevina dr. Marko Kožul; Ministar šuma i rudnika Đura Janković; Ministar prosvete Dobrivoje Stošović; Ministar finansija Dušan Letica; Ministar pravde dr. Mile Miškulin; Ministar pošta, telegrafa i telefona dr. Branko Kaluderčić; Ministar bez portfelja dr. Miho Krek.

POČETAK U 11 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XVI redovnog sastanka;

2 — Otsustva i bolovanja narodnih poslanika;

3 — Saopštenje izveštaja g. g. Ministara da će odgovoriti na interpelacije narodnih poslanika: Manfreda Paštrovića, Sekule Zečevića, Živka Danilovića, Borivoja Đurića, Vasilija Trbića, Đorđa Jeftića, kada budu stavljene na dnevni red i dr. Uroša Stajića, kada prikupi potrebne podatke.

Dnevni red: Produženje pretresa u načelu predloga budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom finansijskog zakona za budžetsku 1936/37 godinu.

Govornici: Dr. Vojislav Janjić, Vojislav Đorđević, Živko Šušić, Strahinja Borisavljević, Pretsednik Narodne skupštine Stevan Čirić (5 puta) dr. Dragutin Janković.

Pretsednik Stevan Čirić: Gospodo narodni poslanici, otvaram XVII redovni sastanak Narodne skupštine. Molim gospodina sekretara da pročita zapisnik prethodne sednice.

Sekretar dr. Dragan Damić pročita zapisnik prošle sednice.

Pretsednik Stevan Čirić: Ima li ko od gospode narodnih poslanika da učini kakvu primedbu na zapisnik? (Nema). Primedaba nema, zapisnik je primljen.

Izvolite čuti otsustva i bolovanja g. g. narodnih poslanika.

Sekretar dr. Dragan Damić (čita): G. Jordan Aćimović, narodni poslanik moli 10 dana otsustva; g. Branko Tomić, narodni poslanik izveštava da je bolestan i da ne može prisustvovati skupštinskim sednicama.

Pretsednik Stevan Čirić: Odobrava li Narodna skupština traženo otsustvo i bolovanje g. g. narodnih poslanika? (Odobrava). Objavljujem da je otsustvo i bolovanje odobreno.

Izvolite čuti izveštaje g. g. Ministara.

Sekretar dr. Dragan Damić (čita): G. Ministar saobraćaja izveštava da će na interpelaciju g. Manfreda Maštrovića i drugova, o uvozu suvog grožđa iz Grčke, odgovoriti kad bude stavljena na dnevni red.

G. Ministar građevina izveštava da će na interpelaciju g. dr. Uroša Stajića o izgradnji puteva u Srezu caribrodskom, odgovoriti kad prikupi potrebne podatke.

G. Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja izveštava da će odgovoriti kad budu stavljene na dnevni red interpelacije narodnih poslanika: g. Sekule Zečevića o potrebi hitne pošiljke hrane Nevesinju i ostaloj Hercegovini; g. Živka Danilovića o nedovoljnim kreditima za ishranu pasivnih krajeva u Vrbaskoj banovini; g. Borivoja Đurića i drugova o nedovoljnoj pomoći poplavljenim u Južnoj Srbiji;

g. Vasilija Trbića i drugova o preduzimanju mera za pomoć postradalim od poplave u Južnoj Srbiji; g. Dorda Jevtića o nepravednoj подели pomoći pasivnim krajevima, kojim su zapostavljeni južni delovi Dunavske banovine; i g. Vojislava Lazića o ishrani i zaposlenju naroda u selu i gradu.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ovi se izveštaji primaju na znanje. Prelazimo na dnevni red. Na dnevnom je redu: Produženje pretresa u načelu predloga budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za budžetsku 1936/37 godinu.

Ima reč narodni poslanik g. dr. Vojislav Janjić u ime grupe Jugoslovenske radikalne zajednice.

Др. Војислав Јањић: Господо народни посланици, у Енглеској у колевци парламентаризма одакле је потекао буџет, а и парламентаризам је потекао од речи буџет, тамо се решавање буџета сматра као једна од најважнијих основа на коме сарађује и Влада и опозиција. Није обичај код парламентарца да се Владе могу рушити на буџету, јер буџет је, као што рекох, основни закон, он даје правац рада политике једне земље. Кад Министар финансија у Енглеској држи експозе о финансијској ситуацији у буџетској дебати то је један од најважнијих догађаја на берзи. Трговци и индустријалци са великим нестрпљењем очекују садржај експозеа Министра финансија. И у нашој земљи до данашњега дана буџет је био главна расправа, о буџету се много говорило. Било је, господо, опструкција, и то дугих опструкција, али честитих, поштених, стварних опструкција говорима. Опозиција се приликом тих опструкција није служила сретствима којима се је ова садашња последњих дана служила у нашем Парламенту. Наш Министар финансија поднео је такође један озбиљан експозе и који није оптимистички. Он је јасно указао какве су тешкоће данас за правилно финансирање и он се послужио речима г. Стојадиновића „да нема једне мере која би економску кризу могла да реши за један дан као неким мађијским штапом“. Потребно је радити сваки дан, на свима правцима и на свима пољима, па да будемо победници у тој борби. Није тешкоћа само код нас. Тешкоће су у целој свету. Не треба тражити многе земље. Погледајте само Енглеску, Француску и Америку, те најбогатије земље. Ко прати инострану штампу увидеће какве су велике тешкоће у тим земљама. Пре десет година најтеже је било добити пасош за Америку, за ту земљу долара. Тамо су ишли наши људи да стекну пара и да се после врате у нашу земљу. Ко би помислио пре десет година да ће долар толико попустити? Ко би помислио пре десет година да ће у Америци бити 11 милиона незапослених људи које држава издржава. 400 година био је златан стандард енглеске фунте и када сам пре неколико година први пут чуо, да Енглеска мисли да смањи вредност свога новца, ја нисам веровао да и то може бити, па се и то догодило у великој Енглеској и Америци. Није онда никакво чудо што Министар финансија предвиђа и код нас тешкоће у буџетирању и финансирању. Али он је поднео један буџет који је уравнотежен, реалан и стручно написан. Ја знам да опозиција може рећи да није уравнотежен. Од кад постоје Министри финансија и опозиције Министар финансија каже, да је буџет уравнотежен а опозиција каже да није уравнотежен. Али овај се буџет разликује од осталих буџета по томе што је ово први

буџет после Уједињења који смањује порезе (Пљескање), а у исто време кад смањује порезе он повишава откупну цену дувану, а то је једна врло важна биљка код нас, а даје и друге олакшице. (Један глас: А житарице и дуван?). Откупну цену дувану Влада је повисила за 20%.

Дискусија и рад на буџету ишли су господо, потпуно нормалним путем. Влада је на време спремила буџет и поднела га Финансијском одбору и Финансијски одбор имао је довољно времена да у начелној дискусији проучи буџет. Па откуда су онда настале тешкоће између Владе и опозиције? Прва је тешкоћа настала због нашег уваженог Претседника г. Ђирића. (Пљескање и узвици: Живео!) Господин Претседник Ђирић изабран је од опозиције са једним делом владине већине. Господин Претседник Ђирић, исто као и сви остали претседници пре њега, припадао је радикалној странци из ране своје младости, као што су и други претседници пре њега припадали појединим странкама. Знамо, на пример, сви да је некадањи претседник Народне скупштине, др. Рибар, припадао демократској странци, и да је држао зборове као Претседник скупштине. Пок. Едо Лукинић као Претседник Народне скупштине припадао је самосталној странци и такође држао говоре. Исто тако Претседник г. Илија Михајловић припадао је радикалној странци а и некадањи Претседник г. др. Нинко Перић. Исто тако и г. др. Кумануди као Претседник припадао је демократској странци, па тако и други. Па по ком праву онда господо, опозиција замера г. Претседнику Ђирићу што припада радикалној странци? (Један глас: Кад смо га бирали није припадао ни једној странци). Онда није био ниједан клуб на чисто партијској бази. А кад су почели да се стварају клубови на чисто партијској бази и Претседник Скупштине г. Ђирић, као и сви други посланици, морао је да гледа у будућност и да мисли на своје бираче и на свој изборни срез. Опструкција против г. Претседника Ђирића у Парламенту била је неумесна, нечасна а од појединих људи и веома непоштена. Зар није, господо, срамота кад један професор Универзитета дође овде и изговара противу нашега Претседника и такве речи које ја овде не могу да поновим. Већина овога Дома, чувајући углед овога Дома, чувала је и углед Претседников и она му је изрекла и изриче своје поверење.

Други сукоб који смо имали овде био је између Владе и опозиције због рада у Финансијском одбору. Свима је вама, господо, познато да је рад у Финансијском одбору текао нормално док се није десило то, да један члан владине већине пређе у опозицију. Кад Господин Претседник Народне скупштине иде у свој изборни срез, опозиција му пребацује да то није тактички, а кад г. Мита Димитријевић, изабрани члан владине већине пређе у опозицију, зар је то онда тактично и морално? (Пљескање). Финансијски одбор, односно већина Финансијског одбора, хтела је да присвоји Финансијском одбору једно право које му не припада, и по коме би изгледало да Финансијски одбор стоји над Народном скупштином, да може да ради шта хоће, а да Народна скупштина има да чека на извештај његов месецима и месецима. И потпуно правилно, не газећи Устав, о томе ћу мало доцније говорити, не газећи Пословник, кад је Влада видела саботи-

рање рада Финансијског одбора, који држи десет седница са дневним редом: да се договори шта да ради, Краљевска је Влада, са Пословником у руци, изишла пред Народну скупштину, да се буџет, који је такође један законски предлог, огласи хитним и Народна скупштина га је хитним и огласила, одредивши, опет по Пословнику, Финансијском одбору рок од 3 дана да поднесе свој извештај, што је Финансијски одбор најзад то и учинио. И откуда онда, господо, толико напада и таква тврђења посланика из опозиције, нарочито јуче, која су дали у својим изјавама. Опозиција се, господо, скрхала у Финансиском одбору и њена опструкција се скрхала, опозиција се поцепала. То се, господо, бар јасно види. Један део опозиције остао је с нама да сарађује; други део опозиције изишао је. Али, кад су изишли јуче, они, господо, нису дали једну изјаву, него сваки клуб засебно. У тим изјавама, господо, они се разликују. Док Југословенски клуб г. Јевтића у лицу г. Кабалина даје једну отмену изјаву, свечану изјаву, док у име свога клуба г. др. Хафизадић даје једну такође доста отмену изјаву; дотле на наше чуђење и запрепашћење најтежа и најоштрија оптужба долази од стране г. др. Васе Јовановића, бившег министра. У почетку свога говора г. Јовановић назива г. др. Стојадиновића, рђавим домаћином, рђавим финансијером. Ја, господо, нисам овде дошао да будем адвокат г. др. Милана Стојадиновића али ја мислим да цела земља зна да је г. др. Милан Стојадиновић један познат наш стручњак, најбољи финансиски стручњак. (Живо одобравање и пљескање). Ја нећу да се позивам на домаће наше ауторе какав је г. др. Милан Стојадиновић као финансијер; ја ћу да се позовем на пок. Поенкареа. Кад је 1926 године у француском Парламенту била дискусија о стабилности француског франка, кад су француске финансије биле врло уздрмане, кад је опозиција предлагала разне предлоге за решење проблема француских финансија, устао је Поенкаре и казао: Има доста предлога али је најбољи предлог који је у Краљевини Југославији учинио др. Милан Стојадиновић. (Бурно пљескање. — Један глас на левици: Где то пише?) Стенографске белешке француског Парламента, година 1926, јуни месец. — Али, господо, да не тражим стране ауторе, да се ми позовемо на господу из опозиције. Чиме смо ми ишли на изборе 5 маја? Са каквим паролама је изабрана опозиција и ми? Са паролама г. др. Милана Стојадиновића највише. (Живо пљескање). Јесмо ли ми агитовали и говорили: Ето, Влада је дала у лицу Министра финансија једну милијарду динара за велике јавне радове? Јесмо ли казали да је смањена цена дувану? Јесмо ли казали да је г. др. Стојадиновић извршио концентрацију великих банака: Државне хипотекарне банке, Поштанске штедионице, Аграрне банке да би концентрисао сретства и оживео умртвљену нашу привреду. Главне пароле, ако не и све пароле, дао нам је тадашњи Министар финансија г. др. Милан Стојадиновић. (Бурно одобравање и пљескање). И да се њему није десио малер да постане Претседник Владе и да је остао Министар финансија господа би агитовала и данас његовим именом. Али, господо, ми смо научили, специјално ми Србијанци, а то је једна велика мана наша коју треба да констатујем, да рушимо све наше ауторитете, све наше прве људе.

Јесте ли читали кадгод у словеначким новинама да се руши ауторитет којег министра Словенца. Јесте ли читали кадгод у хрватским новинама да се руши ауторитет неког нашег брата Хрвата министра? А ми смо, господо, све наше највеће људе од првог до последњег окаљали. (Пљескање). Сетите се господо, кампање против покојног Николе Пашића, (Узвици: Слава му!) једнога од наших највећих државника, који је дочекао да у новинама, истина у једном револверском листу изађе чланак, да је он лопов и највећи издајник отаџбине (Гласови: Срамота! — Слава Николи Пашићу!) Јесте ли читали о Стојану Протићу шта се писало? Јесте ли читали како се је о једном великом сину нашега народа, Милораду Драшковићу писало по листовима, као о највећем корупционашу! Јесте ли читали списе којима се је нападао Лазар Пачу, Прота Милан Ђурић и други, све честити и поштени људи. Сећате се господо како је у српском Парламенту један посланик у сред Парламента великог војводу Путника, који је све ратове издржао на својим леђима, назвао: Пиле! Јесмо ли доживели, да смо пензионисали војводу Мишића и кад је 1914 године објављен рат у Нишу да је војвода Мишић дошао у сламном шеширу! (Војислав Ђорђевић добацује). Ја кажем строго без разлике. И о вама је господине Војо много што шта говорено у штампи. Ја у то нисам веровао и протестовао сам против тога. (Ђорђе Јевтић: Шта сте ви писали за Бошка Јевтића?)

Господин др. Васа Јовановић, који је врло већементно бранио гледиште свога клуба, изјавио је поред осталих ствари и да је Влада доношењем буџета погазила Устав и Пословник. Између осталог он каже и ово: „да је такав начин рада противууставан и противзаконит, он је прави акт самовоље ината и насиља, који у основи одузима сваки значај Народној скупштини као уставној законодавној и контролној установи. Свака уставна власти, па и Народна скупштина мора радити по поступку одређеном Законом и Уставом. Само тако спроведен рад може бити правоваљан иначе је ништаван, ваља га сматрати као и да није свршен. Прекид претреса буџетског предлога у Финансиском одбору преставља тешку повреду Устава, §§ 102 и 103, и Закона о пословном реду у Народној скупштини, §§ 57 и 67. Влада и њена скупштинска већина немају права да, тумачећи одредбе о процедури, чине овако флангантне повреде. Иначе би се њихова самовоља издигла до снаге Устава и Закона.”

Господин Јовановић цитира §§ 102 и 103 Устава и §§ 57 и 67 Пословника. На то је неко из опозиције довикнуо: „Буџет ништа не ваља, и неће га нико примити”. А ја тврдим 1 априла у 8 сати да ће признати буџет и посланици опозиције јер ће примити своју дијурну, примили би и раније да нису примили до 1 априла. (Пљескање.) Ми, господо, морамо да говоримо, ја сматрам да смо ми из владине већине доста трпели и да смо много подносили, па се стекло уверење да владина већина не сме да говори. Створио се један режим шапата. Ја сматрам да треба јавно да говоримо. Штапа није толико опасна и кад пише против нас, као режим шапата који се ствара. Зато са овога места, са зборована и путем штампе треба субверзивне елементе, оне људе који шапатом помажу не да се сруши режим, него ја се бојим,

нешто више, да се сруше темељи ове државе, треба јавно демантовати. Ми смо сведоци шта се говори по вароши. Пре неколико дана један бивши министар говорио је: „Идите у Хипотекарну банку, јер ће за неколико дана Влада подићи све паре из Хипотекарне банке”. Народ је појурио у Хипотекарну банку да тражи своје улоге и после 2—3 дана уверио се је да то није истина. Даље, сретне вас понеки господин и каже вам: „Продата је Бока Которска”. Говоре се господо и друге немогуће ствари и треба да се каже да то није истина јер постоји Устав, постоји Скупштина, постоји држава, постоји народ који искључује сваку самовољу.

Трећи шире гласове да смо дали у залог Шибеник, да смо се задужили три и по милијарде без Народне скупштине, и ако сви ми господо, добро знамо, да ни један Министар не може ни једном паром задужити нашу државу без претходног одобрења Народне скупштине. (Бурно плескање и узвици: Тако је!)

То треба, господо, јавно казати овде и свуда и на сваком месту. Ако ко има што да оптужи, нека дође на трибину и нека отворено каже.

Како је, господо, Краљевска влада повредила §§ 102 и 103 Устава? — Чујте! „Сваке године Народно претставништво одобрава буџет, који вреди за годину дана”. Тако гласи § 102 Устава.

Параграф 102 Устава даље гласи: „Буџет се мора поднети Народној скупштини најдаље за месец дана од дана њеног састанка у редовном сазиву. Једновременно са буџетом подноси се Народној скупштини на увиђај и одобрење и завршни рачун последње истекле рачунске године”.

§ 103 гласи: „Док се не одобри поднесени му буџет, Народно претставништво може одобравати дванаестине за један или више месеци”. Дакле, господо, никакве везе нема са повредом Устава! А Пословник у § 56 каже: „Народна скупштина пре но што приступи коначном гласању, може простим гласањем устајањем и седењем без претреса одмах сама решити или упутити предлог Одбору ради прегледа и поправке редакције, као и за то да се проведу у сагласност његове измене и допуњене одредбе.....”

§ 57 Пословника говори о амандманима. Дакле ни једне јоте нема о повреди Устава или Пословника.

Господин Јовановић у своме говору нарочито се околио на наше пријатеље и наше потшефове г. др. Корошца и г. др. Спаху, и у своме говору он каже овако: „Влада, у којој су претставници Југословенске људске странке и Југословенске муслиманске организације, који су од увек били заражени и регионалним сепаратизмом и верским слеполом.....”, а затим каже да је Влада г. др. Стојадиновића са г. др. Корошцем и г. др. Спахом довела државно и национално јединство у питање.

Господо, то су врло крупне речи од једнога бившег министра. То господин Јовановић говори после неколико дана од како је покренут званични лист Југословенске радикалне заједнице, чији су проглас народу потписали г. др. Стојадиновић, г. др. Корошец и г. др. Спахо. У њему се каже: „Програм наше странке је познат. У њему су истакнути на прво место: монархија и династија Карађорђевића, државно и народно једин-

ство, политичке слободе, обнова целокупне народне привреде, социјално старање о сиромашнима и оскуднима”. (Бурно плескање). То, господо, сваки политички човек зна. Ја сматрам опозицију потребном. Она мора да критикује, она треба да корегира Владу, да поправља поједине ствари, али, господо, служити се неистином са овога места то није допуштено.

Даље се Влади и Министру финансија г. Леџи пребацују греси, ако су греси, они, које су све владе чиниле, а међу њима и г. Васа Јовановић и свих 11 бивших министара, који седе у његовом клубу. (Смех). Пребацује се на пример г. Министру финансија, што он води неко сумњиво потраживање од 660,000.000 динара. Које су издати тих 660,000.000 динара? — Издати су, господо, нашој браћи руским избеглицама од 1918 године до данашњег дана, и сва та решења потписао је и г. Васа Јовановић. (Смех). — Па, господо, има ли и једнога човека у овоме Парламенту, који ће жалити што дајемо Русима помоћ?! (Сложни узвици: Нема!)

Господо, треба се сетити 1914 године онога ултиматума моћне Аустро-Угарске монархије, када се у Ристићевој кући очекивао одговор рускога Цара, кад је Влада г. Пашића са нестрпљењем очекивала тај одговор, и кад су поједини министри, најближи пријатељи његови изгубили стрпљење. Док је народ викао: „Доле Аустрија!”, док се та вика чула са улице, док су резервни официри без објаве мобилизације облачили униформе, дотле је Министар г. Пачу изгубио стрпљење и казао Пашићу: „Ти нас, Никола, водиш 30 година са руском политиком, дође време да пропаднемо”.

И, господо, не треба објашњавати радост, не треба објашњавати ону душевну радост, када је дошао знаменити одговор руског Цара Николе само у две речи: „Мобилишите, Русија ће се борити за Србију!” (Народни посланици устају са својих места и кличу: Слава Му!)

Ја мислим да је ова Краљевска влада, дајући Русима ову малу помоћ извршила само своју дужност и да има и даље да је врши. (Живо одобравање.)

Господин Министар финансија дао је помоћ градовима у суми од 71 милион динара, дао је помоћ пасивним крајевима у суми од 96 милиона динара. Ја бих молио да се јави тај народни посланик, ма којој групи он припадао, у чијем срезу владају прилике као у Црној Гори, у Санџаку и на другом месту, кад народ гладује, кад нема ништа да једе, који се није обраћао Влади и молио да се купи кукуруз и да се народу раздели.

Друга умеренија изјава била је г. др. Пинте-ровића. Он је рекао једну начелну ствар: Да је он био некада у клубу већине, али дотле док се тај клуб није претворио у партиски клуб. Али, господо, ми смо знали, када смо дошли овде у Парламенат, да се више не може владати, као што се владало раније, да ће се претворити наш клуб у партиски. То смо ми сви желели. И када је створена Југословенска радикална партија онда су створени и остали политички клубови у Народној скупштини и ми сматрамо да је то добро. Он пребацује и нама и свима осталима несталност наводећи да у политици мора бити сталности. У политици, господо, најмање може да буде сталности.

Нико мање него Барту, бивши Министар спољних послова Француске о томе питању казао је у једном своме делу ово:

„Виктор Иго, у доба и стању када није могао бити осумњичен да говори ради себе, написао је веома снажно: „рђава хвала за једнога човека када се каже: његово политичко мишљење није се променило већ 4 године. То значи да за њега није било ни свакодневног искуства, ни размишљања, ни уношења мисли у факта. То значи хвалити устајалу воду, или мртво дрво; то значи претпостављати остригу орлу. Напротив, све је променљиво у мишљењу; ништа није апсолутно у политичким стварима, сем унутрашњег морала ових ствари. А ова моралност ствар је савести а не мишљења. Мишљење једног човека може се, дакле, часно променити, под условом да се његова савест не мења. ... Срамно је променити мишљење ради свога интереса, па било да је то ради златника или ради унапређења који вас наводе да нагло прелазите од беле боје на тробојку, и обратно.”

За време Светскога рата, господо, водила се велика борба између Клемансоа и Бријана о Солунском фронту. Клемансо је био главни противник Солунског фронта, Бријан је био главни заговарач Солунског фронта. Бријан је био на влади, Клемансо је био у опозицији. Мало касније Клемансо постаје председник владе. И он је променио своје мишљење о Солунском фронту, и нико га јаче није потпомагао, и нико се више није обрадовао, господо и браћо моја, победи на Солунском фронту, него стари Тигар—Клемансо.

Краљевска влада и Југословенска радикална заједница сем опозиције, коју има у Парламенту, има, господо, да се бори и са опозицијом, која је ван Парламента, са тако званом удруженом опозицијом, која држи зборове широм целе земље. Ја мислим, господо, да се никада више збора није одржало него данас. Не прође ни један празник, ни једна недеља да не зборишу и г. Љуба Давидовић и г. Јоца Јовановић и г. Драгољуб Јовановић, и чланови Самосталне демократске странке и Хрватске сељачке странке.

Удружена опозиција, која се много на зборовима рекламира, она је удружена само за критиковање, али она нема удруженог програма она у опште нема никаквог свог програма. Јасно се показало да г. Љуба Давидовић и г. Јоца Јовановић више немају ништа заједничког са г. др. Драгољубом Јовановићем, да се већ на зборовима сукобљавају и критикују један другог. Јасно се зна и показало се поред свих путовања која се врше између Загреба и Београда и Београда и Загреба, да, господо, између г. др. Мачека и представника србијанске опозиције нема никаквог програма. А ЈРЗ има свој програм и она која хоће споразум са Хрватима, она очекује са оне стране да чује шта се хоће и шта се скрива иза т.зв. хрватског питања.

Има, господо, да се овде бавим политиком већ 18 година, и ја, господо, морам да кажем да ја лично ни после 18 година још не знам у чему се састоји хрватско питање, а мислим да ни она господа, која говоре по зборовима, да и они не би умели да вам то кажу, јер нико није ни казао за читавих 18 година у чему је то питање.

Ипак опозиција која нема писаног ни потписаног програма као ЈРЗ, која је пријављена државним властима ... (Добацавање са левице) ... наш је програм јасан и отворен и у погледу централизације и децентрализације. То је јасно речено у овом листу чији је наслов „Самоуправа” и кога смо почели издавати пре 50 година и кога се држимо и данас. И ја мислим да од свих тих шеткања између Београда и Загреба и Загреба и Београда неће бити ништа до после нових избора, када ће браћа Хрвати моћи да преговарају једино са великом, добро организованом и моћном ЈРЗ. (Глас са левице: То ћеш ти да водиш.) Ја сам, господо колеге, преговарао са пок. Радићем и др. Мачеком много пута а то није никаква тешкоћа.

Ја хоћу овде да кажем неколико речи о владиној политици и према цркви и према религији (Одобравање на десници). Влада г. др. Стојадновића успела је да закључи један повољан конкордат са Светом Столицом. Има два пута и начина да се са католичком црквом живи: један пут борбе а други, господо, пут споразума. Ми смо донели законе за све вероисповести у нашој земљи само не за римокатоличку цркву, која је друга највећа вероисповест у нашој земљи. То, господо, није било право, то није било државнички, то није било мудро. (Војислав Ђорђевић: То су други припремили раније!) Јесу припремиле, господине Ђорђевићу, раније владе а и сам сам учествовао у израђивању пројекта конкордата, а дајем пуно хвале свима онима који су радили на томе питању, али данашња влада је та, која је то питање докочала и тиме ће се решити један велики спор између државне власти и римокатоличке цркве.

Ја жалим што нисам био присутан и нисам могао говорити у верификационој дебати о тим питањима. Господо, не треба се варати. У нашој земљи има 13 религија, 13 вероисповести. Често пута нас дели само вера. Да смо ми Србијанци исламске вероисповести или да су браћа Босанци сви православни између нас, господо, не би било никакве разлике. Нас вера дели и делиће нас и зато је потребно — а вера је ствар врло осетљива — да се свима вероисповестима потпуно подједнако и равноправно изађе на сусрет (Одобравање). Кад имате, господо, религијски мир, онда господо можете рачунати и на политичко спокојство, а ако хоћете господо борбу ви можете предузети борбу, али у вези с тим пок. Бријан казао је у француском парламенту „борећи се против римокатоличке цркве можете победити, али можете и бити побеђени”. Он је био 1904 г. главни извештач законског пројекта да се црква одвоји од државе и дочекао је то да као Претседник Мин. савета васпостави односе са Ватиканом. Многи Министри у верификационој дебати нападали су католичку, православну и муслиманску вероисповест и свештенство, које није хтело да гласа за Владу. Господо, не постоји једна влада, која има права да тражи да сви свештеници гласају за њу, али за 18 година нашега рада ми смо према свештенству православном, католичком и муслиманском поступали попут мађије. Сви су сталези осигурани, сви имају извесна права, док има у Далмацији свештеника са докторатом филозофије и теологије, чији целокупни приход износи 400.— динара месечно, и како онда ви можете

тражити од тога свештенства да буде одушевљено кад је тако рећи гладно. Има свештеника у пре-чанским крајевима који по три године нису примили плату. И зато ја поздрављам ону Владу, која хоће без некаквих намета путем побољшања плата да регулише њихов тежак положај, да спасе старог Израиља.

Господо, у Парламенту се говори, кад се критикује Влада и буџет, о многим стварима, међутим, сада ниједан од госпoде опозиционара није хтео да се дотакне наше спољне политике и нашег успеха у спољној политици. И ако се ми у спољној политици сви мање више слажемо, и Влада и опозиција, ред је био госпoдо, признати данашњем режиму и Влади успех њене спољне политике. Ја држим да је данашња наша спољна политика јасна, чиста, одређена и уколико је могуће сигурна. Ослањајући се на нашу пријатељицу Француску, Мала Антанта и Балкански споразум постали су моћан и јак фактор са којим се у Европи рачуна. Наши односи и са Немачком, нашим највећим извозником, коректни су и пријатељски. Наши односи са Италијом су такође коректни и пријатељски. Односи са Енглеском су одлични. Са нашом браћом Бугарима срдачни. Зато вам је најбољи и последњи доказ то, што се пре неколико дана бугарски Краљ Борис бавио у приватној посети код Њ. Височанства Кнеза Павла. Ја сматрам да је од свих поздрављена наша спољна политика којој је главни циљ да се са браћом Бугарима, нашом најкрвнијом браћом споразумемо, јер смо ми два брата једне мајке. И бугарски народ и цео југословенски народ Срби, Хрвати и Словенци једнодушно одобравају политику коју је почела да води влада г. др. Стојадиновића да се са браћом Бугарима дође до потпуног споразума. (Одобравање.)

Кад сам говорио о режиму шапата, који осуђујем као што га и ви сви осуђујете, ја морам да замолим Краљевску владу да пресече један велики шапат, једну велику галаму и реши једно велико питање, питање: раздужење сељака. (Одобравање и пљескање). О томе се проблему много говори и много демагогише. Говори се да ће Влада одузети новац из банака, да ће улагачи изгубити свој новац и да ће бити то или оно. То је питање толико надувано — не улазим у оправданост или неоправданост истога већ излажем чињенице, — то је питање постало толико неопходно, да није више сељачко питање, да није више питање сељачког раздужења, него је постало државно питање.

И ми имамо право, као већина овога Парламента, да би пресекли све те разговоре и шапутања, да замолимо Краљевску владу, да најенергичније, праведно, поштено, реално и заједно са нама дефинитивно скине то питање са дневног реда, да би могла наша привреда да оживи, јер без тога решења нема привреди живота. (Бурно пљескање).

Госпoдо, пребацује се Краљевској влади као да неће слободу и демократију, као да неће тајно гласање.

Госпoдо, ја мислим да тајно гласање данас није на дневном реду, него је данас пре свега на дневном реду ово економско питање, ова привредна криза, ова мора која мори цео свет.

Нека госпoда шаљу неке листиће у народ и говоре да је г. др. Милан Стојадиновић издао тајно гласање, да је Југословенска радикална заједница против слободе збора и договора.

Не, госпoдо! У нашем програму јасно и отворено стоји да смо за слободу и демократију. Ми хоћемо праву демократију! Праву, ако хоћете енглеску или француску, али демократију која ће знати да сноси и одговорност за своја дела. (Војислав Ђорђевић: Још смо далеко од тога!) Свакако и бићемо још прилично далеко, ако овако продужимо..

Југословенска радикална заједница створена је као једна слободна, али у исто време и конзервативна странка, да чувамо ово, што имамо. Она позива све конструктивне елементе да пођу са њоме.

Ми у борби, госпoдо, имамо два непријатеља: Један је болшевизам, а други фашизам. Наш фашизам је толико неозбиљан да о њему не вреди ни говорити. Али је болшевизам опасан. Можда ће вам бити чудно кад вам ово кажем, али је код нас ухваћена недавно цела једна болшевичка организације. Ту болшевичку немам помажу сви они, који шапутањем и лажним вестима подржавају несигурност, не режима, јер режими су пролазни, него државе.

И Југословенска радикална заједница има права да позове не само радикале, муслимане и Словенце, него и Хрвате и све друге наше грађане, да ступе у коло једне јаке, моћне и напредне партијске организације, која ће тој болшевичкој немани и свима другим опасностима да стане на пут. Не буде ли тога, не буде ли рада, и то конструктивног рада, неће страдати само Југословенска радикална заједница и само опозиција у Парламенту, него ће страдати темељи наше државе.

Тако треба да мисли сваки кад излази на ову трибину да говори, да критикује, да ради или да осуђује. (Опште бурно пљескање).

Pretsednik Stevan Ćirić: Има реч у име Народног сељачког клуба г. Војислав Ђорђевић.

Војислав Ђорђевић: Госпoдо народни посланици, у име Народног сељачког клуба говорим са највећим задовољством и излажем његове погледе на буџет и на политичку ситуацију наше земље.

Народни сељачки клуб сматра да не може да осуствује у оваком једном важном тренутку, кад треба да да своје гледиште о најважнијем закону, о државном буџету. И ако смо у Финансијском одбору били, а и данас смо против овоког буџета и Финансијског закона, сматрамо да имамо обавезу и спрам наших бирача и спрам програма на коме смо бирани и спрам наше идеологије, имамо дужност, да наше гледиште отворено и куражно кажемо овде у Народној скупштини.

Ми жалимо што један део опозиције није овде, ми жалимо зато што сматрамо да би дискусија била потпунија, да би била боља и да би идући државни буџет био у многoме поправљен ако ова, садашња Влада већина, не би хтела да се овај о коме дискутујемо поправи. У сваком случају свако од нас носи своју одговорност. Сваки има своју савест и ми смо поступили онако како је нама наша савест налагала. Ја морам да напоменем, да онако исто као што жалимо што је један део опозиције ван ове буџетске дискусије, да исто

тако жалимо што Владаина већина чини извесне грешке које не сме да чини и које не треба да чини, јер сматрамо да није било потребе, да се усвоји скраћени рок за буџетску дискусију, у толико пре што имамо довољно времена и што је Финансијски одбор у пуној озбиљности у начелну дискусију улазио и давао своје мишљење, и о томе и о својој озбиљности добио и пуно признање и од самог г. Министра финансија. Никакве намере са наше стране није било за саботажу једнога буџета, те према томе није се ни требало прибегавати овим мерама, које су предузете, да би буџет дошао на решење пред Народну скупштину без извештаја већине.

Господо, Финансијски одбор у једном правом Парламенту јесте најважнији орган. Чланови Финансијског одбора јесу увек они, који са највише ауторитета и поштовања заступају гледиште својих клубова. Ако се деси да у Финансијском одбору буде створена по неком питању нова већина, то не значи, да зато Финансијски одбор неће имати мишљење мањине и већине и да се о томе не може дискутовати. Своју добру вољу Финансијски одбор показао је онога тренутка кад је приступио дискусији у појединостима и тиме показао, да жели стварно и искрено да претресе целокупан буџет. Али, господо, говорено је овде од мога уваженог предходника о ставу опозиције. Говорено је много и ја не желећи, да третирам оно што је он казао, ипак морам да дам извесан одговор и да подвучем извесне ствари и неке нетачности, јавности ради. Ми смо, господо, бирани на једном програму, не онаком како је г. Јањић изнео, на снижењу дувана, него бирани смо на једном програму националног јединства и економске привредне демократије. На место грубога и снажног капитализма изнет је програм политичке и сељачке демократије. Оно што је повукло сељачке масе, то је била једна вера, једно обећање, да ће се сељачко питање хитно и праведно решити, и да ће сељаштво имати места у својој држави и добити ону улогу, која му припада по бројности и важности броја становништва које представља.

То је био основни програм, то су биле оне велике линије за којима смо ми сви пошли. Више него сви ми који смо носили то, више него све оне вође који су били, био је програм са којим је народ пошао јер је сматрао, да су то хитна питања и да се морају решити. Можемо ми данас лицитирати о томе на шта је народ пошао, али будимо уверени: неће народ давати поверења никоме ко та питања не реши и ко тим путем не пође. Можемо ми донде док имамо трајање нашега мандата или власти радити другојачије, али кад дођу избори онда ћете ви старим паролама поћи, само ће бити на народу, да ли ће прихватити или неће, да ли ће одобрити зато што се тако није радило, или ће одобрити ако се тако буде радило. Није прикладно много бацати се лево и десно ни на оне, који су искрени националисти и Југословени у овој земљи. Не треба одједанпут све оне који искрено поступају као Југословени и који су далеко од фашизма називати фашистима. Мислим, да није добро за земљу тако чинити, јер ипак сутрадан, ако не данас, Југославија ће апеловати на те људе и тражиће њихову велику југословенску одушевљеност и пожртвованост за добро земље, коју су они увек тако бранили. Није време бацати се на оне који воле земљу. Казао бих вам још нешто

кад се говори о фашизму. Многа господа мало знају о томе шта је стварно фашизам и шта је стварно он урадио. Има пуно покрета код нас који желе да присвоје то име, али ако би ми привредним путем пошли оним стопама којим је пошао фашизам, онда би нама било боље, онда би ми имали несумњиво боље социјално и економско стање. Италија као и све велике земље као и Америка, Немачка, Русија, припада блоку великих земаља, које су стале на пут економској игри економског либерализма и великим капиталима и њиховим прохтевима и увела дириговану, планску привреду. Од те планске привреде она данас живи, она има и политичку и државну снагу и јача је, то морамо признати, него што је била кад тога није било. Према томе данас планска привреда и нама показује пут — па ма како да га ми назовемо — фашизам, револуционарна метода или ма шта друго. Свака земља има своје одлике и то се назива диригована или планска привреда. Ја остављам тако исто и све оно друго што је учињено на адресу опозиције, и ако по савести идемо, морам да вам кажем велика је грешка већине, што је она једну несумњиво велику и несумњиво снажну опозицију потпуно оставила и није хтела да води рачуна о мишљењу те опозиције. Ни у једноме Парламенту не постоји већина и мањина као гласачка машина, него постоји мишљење и убеђивање и ја кад не бих веровао, да је још могуће убеђивати и давати своје мишљење, не бих ни говорио. Али владина већина је много пута аутоматски и против свога гледишта гласала и подржавала само зато што је то био предлог или мишљење опозиције.

Мора се променити тактика у овоме Дому. Она је довела до оних страшних догађаја раније. Она је довела и до 6. јануара. У место круте партијске клике и дисциплине мора доћи савест и мишљење посланика и њихово слободно опредељивање за све оно што је потребно и корисно за државу. (Пљескање). Господо, ако би бројке аутоматски наступиле — ја признајем већину, бројке су бројке, нека буду само један или 10 више, бројка је несумњива и чини надмоћност — било би зло. Исто тако мора, да се призна и оправданост извесних предлога и не сме, као једна механичка снага, бројка да крши увек све оно што би долазило са друге стране, па макар то било и добро и корисно за Отаџбину. (Један глас: Али и мањина не сме механичком снагом да ради!) Несумњиво, да је тако, али ја који припадам једној идеологији, једној јасној идеологији, која у својим великим линијама нема много заједничкога са већином, а ни са опозицијом, него која јасно гледа на државно уређење друкчије, не револуционарно, не социјалистички, него кооперативистички, и који заступам једну праведност на бази задружне државе, која је постала модерна доктрина најмодернијих економиста, — ја у крупним линијама не видим много разлике између једне и друге стране ове доктрине, него видим само личнога, врло много личног и старог партијског обрачунавања, које смо и данас видели кад је уважени г. Јањић говорио и кад нам је овде износио старе обрачунае Радикалне странке, које они не могу још да забораве и које још хоће да изнесе на тапет данашњега времена и данашњега Парламента.

Господо народни посланици, ја ћу у свом говору прво да се задржим на конкретној критици буџета, да бих најзад могао да изнесем своје гле-

диште као закључак онога што произлази из буџета. Владаина већина, господо, каже: буџет је добар; бољи је него што су били досадашњи буџети. Г. Јањић чак каже да је потпуно уравнотежен, и ако то чак ни сам г. Министар у свом експозеу није казао. Чак је казао, да су поједине партије смањене или увећане, и ако фактички то у буџету друкчије стоји и не поклапа се оним што је он казао. Ми, господо, сматрамо, да је буџет најважнији закон једне земље не само по томе што он обухвата највеће издатке него и по томе што он уједно и карактерише цео један поредак у земљи, и не само да карактерише цео поредак у земљи него даје тачну линију којом има да се иде. Буџет у фашистичкој Италији показује да тамо влада фашизам. Буџет у хитлеровској Немачкој знак је хитлеризма, а буџет у бољшевичкој Русији је у знаку бољшевичке Русије. Па и буџет у нашој земљи показује тачно режим, какав код нас постоји у тим великим социјалним и економским линијама.

Ако посматрамо овај буџет и упоредимо га са буџетима ранијих година налазимо мало разлике. Све оно што се налазило, све оно што би чинило мање или више неку цифру, у ствари не мења основу државног уређења, не мења основу државне администрације, не мења основу поретка који влада, него га само у својој потпуности уређује.

Ја нећу да говорим о административној страни самога буџета. Несумњиво да је г. Министар финансија показао много брижљивости у склапању овога буџета. И, са те административне стране, он заслужује потпуно сваку похвалу. Али, са ове друге стране он је следовао онима, који су били раније и који су градили државну зграду.

Када бих ја поредио овај буџет са ранијим буџетима, ја бих вам овако од прилике казао: узмимо за поређење да имамо једну велику кућу, једну палату. Разлика између овога буџета и ранијих је само у томе, што је кућа сада другом бојом окречена или једна фотеља промењена, или једна соба премештена у другу. Распоред станова остао је исти. Постоји велики салон за господина. Постоји велики салон за госпођу, постоји сала за примање, постоји богато све за једне који имају права да уживају. Постоји мала собица за служавку, постоји подрум или стан у коме живи сиротиња, и постоји таван, у коме се интелектуалци мрзну у хладној соби. Ништа друго та кућа није измењена данас. Није учињено више праведности у распореду соба него је остало и даље, да једни имају десет соба, други петнаест соба, а они који имају многобројну породицу да имају собу на мансарди, или собу у сутерену. Гозба у подне овога буџета исто таква је као и ранијих година. У тој гозби у подне, кад прегледамо буџет, видећемо да све оно што се односи на варош, што треба да увелича величину и сјај варошког становништва, бирократизам, има богату трпезу, на којој има свих ђаконија од далеког истока до крајњег севера. А ако уђемо тамо где је створено и одакле су никла сва богаства, од сељачког народа, ако погледамо буџет Министарства пољопривреде, ви ћете помислити да збиља у овој земљи има само паркове Београд или мала околина у Земуну, и да постоји пољопривреда, јер буџет је тако мали, тако мршав, тако оскудан да бисмо могли то. Министарство да припојимо или можда и сасвим, крај овако малог буџета, и да укинемо.

Један велики француски политичар, Вивијани, дао је ово генијално упоређење о буџету. Он је казао: Буџет ми изгледа као један караван, који путује кроз пустињу и свакога момента је пресретан од банде пљачкаша, којима мора да плаћа уцену.

Наш буџет има гору судбину од свих буџета у свим земљама, где се буџету намеће све оно што хоће они људи који имају извештај политички положај или ма какав утицај.

Ако расмотримо како је постао наш буџет онда ћемо утврдити његово порекло. Његово порекло је из оних година великог благостања, када ми нисмо имали скоро ничега, требало је да се обавља, давани су велики буџети и стварана су многа и многа места. Све што се онда хтело могло се добити. Биле су репарације, био је ратни плен, биле су високе цене земљорадничких производа, порезе нису биле ништа, била су измишљања и стварана многа надлештва само зато да би неки људи добили шефства, стварани су положаји, постављани су чиновници. Тамо где је пре рата посао обављала два три чиновника, тамо на једанпут долази десетак или више. Настала је онда привредна криза и у тој привредној кризи настао је један моменат кад многи људи, који су дотле стекли извесна богатства и школовали своју децу за самосталан живот или, шта више, који су дотле радили у приватним професијама, сад пошто је настала криза и опасност за њихову екзистенцију, хтели су да брзо дођу до државне службе на терет државног буџета. И шта су они радили? Стварана су ноћу политичка места у државном буџету, стварали су код министарстава нова одељења, стварана су нова министарства. И тако смо дошли на један буџет, који не одговара привредној снази нашег народа, који не одговара нашим социјалним потребама и који нема ничега заједничког са стањем у коме се наш народ налази. (На левици: Врло добро!) И онако исто као што је Вивијани казао, да му француски буџет личи на караван, који сваког тренутка мора да плаћа откупнину разбојницима, тако и овај буџет, као и сви ранији, резултат је несталних прилика кроз које је пролазила наша земља, где је свака политичка странка убацивала сав свој багаж и све своје људе, где су сви људи, који су хтели нешто да искористе метали нешто у буџет за себе, где су сви они који су хтели нешто држави да продаду стављали то у буџет као државну потребу. И дошли смо до тога, да имамо један буџет који данас не може малим или палијативним мерама да се поправи, него мора радикално и куражно да се мења у својој основи.

Овај буџет ту одлуку корените реформе није имао. Ја бих дао правдање Краљевској влади и Министру финансија, да нам је дао само једну реченицу, па да је казао: Јесте, овакав буџет је наставак старе, можда и рђаве политике и ми смо принуђени пре или после да дамо потпуно нову државну организацију. Министар финансија, морамо да признамо, био је врло искрен у критици старих ранијих буџета. Он је доказивао и доказао да ранији буџети нису били реални. Он је показао, да су они били фиктивни и да никад нису могли да буду остварени. Па шта више, за вас Владину већину, он је тврдио, да ни прошли буџет није био реалан. Ако се ви сећате, господо, ми смо

то и утврдили и баш зато што смо ми то утврдили ми се радујемо што нам је Министар финансија дао данас признање у разним својим експозеима и што нам је потврдио, да је прошли буџет, о коме смо говорили као о рђавом и нереалном и који је изгласан у дванаестинама, био нереалан. То нам све доказује, да је наша критика била озбиљна, да је наша критика била објективна, онако исто као што је и данас наша критика. Та критика нема ни једног другог циља него циљ, да у пуној објективности изнесе праву истину и покуша убедити о потреби једне нове државне организације, потреби бољег поретка административног од оног који постоји данас.

Овај буџет у целини својој износи, као што сте чули, 10. милијарди и 300 милиона динара. Он има ту бољу страну што је избацио прикривене издатке, који су раније били у Финансијском закону, и он јасније показује издатке, и зато и претставља један повишетац од 57 милиона динара. Министар Финансија каже: јесте, рачунски повишетац, али кад се узме збир оних издатака предвиђених у прошлом буџету, предвиђених у Финансијском закону, онда је овај буџет мањи, за можда читавих 500 милиона динара и нешто више. Тачно је то. Али је тако исто тачно, да извесни предвиђени издаци у Финансијском закону прошлог буџета нису предвиђени, зато да би били утрошени, него су били диктирани извесним другим разлозима, и стали су тамо само фиктивно ради виших државних потреба и циљева, о којима нећу да говорим. Али и ако је јасно, да је прошли буџет био нереалан, да је био фиктиван, овај буџет, Министар је признао у једној својој реченици, да и за њега не може да се каже да је у потпуности уравнотежен, јер не постоји таква могућност због тешких прилика које данас владају. Да покушамо, да видимо колико би та стварна уравнотеженост била и колико постоји у буџету. Има две могућности да се види уравнотеженост буџета. Једна је остварени приходи ранијих година, а друга је платежна моћ и привредни просперитет године за коју се буџет даје. Према оствареним приходима ранијих година које смо добили, не изгледа да ће приходи у овој години бити довољни, да покрију буџетске расходе који нам се предлажу, јер остварени приходи у ранијим годинама једва су 9 милијарди 377 милиона, док буџет у расходима јесте 10 милијарди 300 милиона динара. Скоро једна милијарда разлика између ових двеју цифара. Нереалност оваква није требала да буде из једног великог разлога који смо ми помињали и у ранијем буџету и који подвлачимо и у овом буџету. Кад наступи таква ситуација да приходи не могу да покрију расходе Министар финансија захтева редукацију извесних расхода. И шта видимо у тој редукацији. Видимо да се иде по снази најмањег отпора, тамо где је најмањи отпор тамо се најпре и сече. И ако погледате како су расходи, у овом прегледу државних расхода и прихода за месец новембар и април 1935 године, редуцирани, вићете видети, да се ударало баш по оним министарствима, која по нашем мишљењу треба да имају далеко веће кредите и која треба да имају највише. Буџет Министарства пољопривреде је једва са 51% могао да добије одобрене кредите. Ја знам да ће тако бити и сада. Биће то, да ће и ова-

ко слабо буџетско дотирање за пољопривреду, бити још мање онога тренутка кад се покаже да приходи нису у могућности да покрију расходе. То се онда оставља слободној оцени Владе, а како у Влади имамо Министара, који имају више снаге и заузимају „важније“ ресоре, пољопривредни остаје као какво сироче, који не добије ни оно мало што му овај високи Дом додели. Из тих разлога, ја мислим, да је боље било да цео буџет буде предвиђен тачно по приходима оствареним ранијих година, да буде још мањи, и ако треба да се редукација чини, да је и ми чинимо сада одмах, а не да чини после сама Краљевска влада, и да увек не чини онако како би желео овај парламенат, ако би се питао.

Кад би ишли даље, па кад би се казало, да је буџет реалан према предвиђеним приходима, ја бих казао и тада, да ја не верујем да ће платежна моћ у ма ком облику посредних или непосредних пореза бити у оној висини, да би надмашили раније године у приходима. На крају крајева, морамо рачунати с тим, да то не може, и да можда не би требало, ни да буде, него, на против, мора да се спушта и захтев државе у ономе, што захтева од својих грађана, те због тога, овај буџет, ипак, претставља једну неуравнотеженост, која је карактеристика свих ранијих буџета Краљевине Југославије и која, следствено, није могла да се избегне ни у овом буџету.

Господо, није тешко предвидети веће приходе, да се хтело, није тешко смањити расходе, да се имало смелости. Има пуно институција у овој земљи, које су данас велики луксуз; има пуно државних администрација, које коче брзину и развитак онога, што треба да је у саобраћају државне администрације, те никакве штете не би било, да нису ни предвиђене у буџету.

Има и прихода, господо, који су могли да се предвиде, али у које се тешко сме дирати. Ја ћу вам у специјалној буџетској дебати при једном Министарству, баш при Министарству саобраћаја показати, да Министарство саобраћаја у тајним субвенцијама, особено смишљених тарифских ставова, повлашћује и даје субвенције близу 300 милиона динара оним великим привредним гранама, које су потпуно заштићене царинама, и које уживају све благодети у овој земљи. Не би било тешко, да се нађу и приходи и да се смање расходи, ако би се хтело ићи тим путем.

Г. Министар финансија у своме експозеу навео је једну реченицу, да нове његове методе унете у финансијској политици наишле су на пуно одобравање јавности. Ја, господо, могу само да напоменем; да, у колико се сећам, јавност је врло често и много аплаудирала многим Министрима, па је сутра дан викала: Распни Га! Распни Га! — Те зато, на ту оцену много не бих давао и обратио бих пажњу г. Министру финансија, да се не заноси ни оценом јавности, него да, као финансијски стручњак, боље уђе у самога себе, и без спољних знакова одобравања цензурисане штампе, која се до сада није показала на довољној висини, и да без тих знакова сам решава тешке проблеме и предлаже их овоме Дому.

Господо, ако би сада ушли у цео расход, да видимо да ли је по овоме буџету он правилно распоређен, одмах можете да видите рђаво буџетирање наше земље, ако упоредите две цифре:

цифру личних и цифру материјалних расхода. Лични расходи у овоме буџету износе 5 милијарди 296 милијона и неколико стотина хиљада динара. Управо то износи 48,61% од целокупних расхода. У тим личним расходима од милијарду и сто милиона динара јесу пензије не кажем инвалиде, зато што су инвалиди једва 10%. У томе буџету од 13 милијарди, 9 милиона и толико, скоро 4 милијарде јесу плате, лични расходи. Министар финансија поштено помиње да редукција чиновничких плата која је била скоро за 350 милиона динара, нема ефекат у овоме буџету из два разлога: прво, што је број чиновника повећан, а друго што се предвиђају нова унапређења, те према томе ми смо тамо где смо били и прошле године.

Ја сам говорио у прошлом буџету детаљно о броју чиновника и морам да вам кажем да нисам добио одобрење од многих чланова клуба у коме сам био, и морам да вам кажем да су многи чиновници енергично протествовали, али налазим да ми савест налаже, да ипак кажем, да је 360.000 чиновника за врло сиромашну пољопривредну малу земљу, много. Ја не устајем против оних чиновника који имају пуне квалификације и ја не устајем против оних чиновника који су несумњиво потребни за посао на коме су, али немогуће је да толики посреднички апарат државне администрације издржава и надаље ова сиромашна земља. Једно што се мора утврдити, једно што ми морамо да знамо, а једно што се погрешно увек у овој земљи говори то је, да је наша земља богата, да наша земља има велики рудник богастава, да наша земља има шума, да наша земља има стоке, пољопривреду итд. По процени привредно-националног дохотка наша је земља сиромашна земља и ми морамо да пођемо од тога да смо ми сељачка пољопривредна сиромашна земља и да извесна богастава која постоје не могу да буду утрошена, нити задужена, од једне генерације, јер нису ни стварана од једне, ни за једну генерацију. Тек када се пође од тога и када се тако схвати, доћи ће се на реални буџет, доћи ће се на редукцију свега онога што шкоди и што нашу државу несумњиво све више и више увлачи у материјалне тешкоће и тешко буџетирање државних прорачуна. Ако пођемо даље, по буџету, ми ћемо видети да буџет Министарства војске, по експозеу који је сам Министар војске у Финансијском одбору дао, представља једно: да је разлика супротна од онога што смо ми сви мислили. Ми смо мислили, да ће буџет војске у личним расходима бити највећи, већи него у осталим буџетима, а да су материјални расходи мали, док је у војсци супротно — канда, — не могу тачно цифре да се сетим — али буџет Министарства војске има 21% личних издатака, а остало 79% материјалних. У целокупном буџету лични су 48, скоро 49% што значи скоро половину оног целокупног буџета док је та размера у Министарству војске далеко повољнија. Тај несклад између личних издатака, материјалних издатака, кобан је за овај буџет и за целокупно државно уређење, јер многи чиновници ради тога нису у стању да извршују своју дужност, коју им је наметнула државна администрација, ради тога многи инжењери у Министарству грађевина и саобраћаја мирно седе у својим канцеларијама, ради тога многи агрономи мирно седе у својим канцеларијама, ради тога многи и многи државни службеници су онемогућени у својим правим функцијама.

И тај однос између материјалних и личних расхода мора да се промени, да лични расходи никад не буду већи од једне четвртине целокупног буџета наше земље. Тек онда кад дотле дођемо, ми ћемо рећи: Е, сад је државни апарат, који имамо, у могућности да обавља своју дужност, која му је наметнута.

Ако пређемо на материјалне расходе који износе 51,39% или 5.296.000.000 милиона, и ако од тога одбијемо привредна предузећа, која износе око 2 милијарде видећемо да су остали материјални расходи овако расподељени: војска динара 1.673.000.000 милиона, државни дугови 767.000.000 и све остало 849.000.000. Ако сад доведемо у везу оних 5 милијарди динара личних расхода са ових 849.000.000 динара, колико су материјални издаци, онда ћете видети, колико је читав државни апарат у немогућности да ради и колико се тражи и колика је хитна промена тих двају односа. Целокупан буџет, овакав какав је, има и једну основну мању што расподела, учињена на поједина министарства не одговара ни мало потребама наше земље. Довољно је само неколико цифара да напоменем, довољно је да напоменем да Министарство пољопривреде и у овој години има 95.000.000 динара, тј. 7.500.000 мање но што је било прошле године, а Министарство унутрашњих послова има 517.000.000. Министарство финансија 797.000.000, Министарство правде 349.000.000 итд. итд. Да није Министарства за физичко васпитање и Министарства трговине, Министарство пољопривреде се скоро не би ни видело од ових огромних цифара, које имају остала министарства. Кад помињем специјално Министарство пољопривреде ја говорим зато што ипак скоро 80% нашег становништва живи и зависи од пољопривреде и што Министарство пољопривреде има да води рачуна поглавито о животу тих људи, а о томе се Министарству најмање води рачуна и зато је и данас читава та друштвена класа у најтежем положају социјалном и економском, и зато она тражи, да се о њој поведе рачуна.

Ако би се учинило још једно упоређење, онда да пређемо на приходе и да видимо како изгледа то упоређење прихода. У приходима г. Министар финансија нам даје разлику за 135.000.000 у корист ове године: непосредни порези, посредни порези, монополи и разни други приходи. Ја ћу укратко да пређем на ову цифру која је најинтересантнија, а то је непосредни порез. Овде хоћу да констатирем једно, хоћу да констатирем само то: и ако је прошле године од овога Парламента смањена за половину земљарина, она је овога пута у буџету свега за 6 милиона мања.

Г. Министар финансија објашњава то тиме, што је стварни прорачун био раније око 6—700 милиона динара, или више, и да је он сада унео онако и онолико, поштено, колико су сада задужени земљорадници за земљарину. Шта нам то показује. Ту имамо два момента. Први моменат, да су сви ранији буџети намерно прикривали ставку земљарине, јер је она била знатно већа од оне, која се показивала у буџету. Значи, да је од сељака, од земљорадника наплаћивано не онолико колико је опорезиван, 450 милиона динара, него онолико колико је био задуживан са 7 или 800 милиона динара, а то се није смело признати јавно, јер се увиђала неправичност и неправда таквога високога опорезивања.

Начелно, земљарина је најнеморалнији порез који постоји у нашој земљи, зато што сви остали порески обвезници плаћају по приходу који остваре, а сељак има да плати по приходу који замишља Министарство финансија. Земљорадник се унапред, без обзира на чисти приход, без обзира на годину родну или неродну, сваке године аутоматски опорезује, зато што поседује земљу и зато што та земља по умишљеним катастарским цифрама треба да да извесан приход.

То је најнеморалнији порез зато, што акционарска друштва, банке и други који су далеко моћнији, плаћају по чистој добити, што сви службеници и државни и приватни плаћају по чистом приходу, а сељак не по чистом приходу, него плаћа по овоме, што су умислили да ће он добити.

Ако се иде и израчунава чисти приход који има сељак са земљишта, сви стручњаци и са леве и са десне стране признају да такав чисти приход данас не постоји. Па и ако не постоји чисти приход, држава убира један велики порез, и зато је тај порез по нашем мишљењу неправичан, и не само неправичан, него и неморалан, јер тај порески обвезник, сељак, није то заслужио од ове државе. Ако идемо даље по приходима, ви ћете видети, да у колико постоје предвиђања, која су стварно велика то су баш поглавито она, која се односе на порезе које у првом реду има да плати сељак. Ако уђете у Монопол, видите милионске цифре предвиђене за со, као приход од соли, а то је баш артикал кога баш највише троши сељак. Ако погледамо трошарину видећемо, да је она највећа на оним артиклима, које троше широке масе и сељачки сталеж, а да је мања на оним артиклима које троше други сталежи. Те је зато и ту неправедно опорезивање, јер се опорезује оно, што је потребно и битно за живот широким слојевима народним, а није опорезовано на велики начин оно што чини луксуз појединим класама или појединим људима. Ако би ишли даље на возарске ставке, на сам приход од царина, видели би то исто. Нама државна статистика и Министар финансија не дају никакве тачне цифре једнога прорачуна, али нам пружају приближну слику колико отприлике пореза пада на саму земљарину.

Ја сам према потрошњи, према броју становника и према свему ономе што ми је могло да послужи као индикација покушао, да изнађем и видим колико плаћа сељак, а колико плаћају остали сталежи. Ја сам нашао једну цифру за коју не могу да гарантујем да је апсолутно тачна, али која је ипак приближна, а по којој сељак у свима облицима, који постоје ипак плаћа три милиарде осам стотина милиона, или од прилике од порезе и фискалних дација предвиђених у буџету, он плаћа 60%. Ако би се ишло друкчије и ако бисмо се послужити са податцима које нам је дао делимично г. Министар финансија у своме прорачуну за 1935 годину, онда би могли да учинимо веома интересантне и корисне закључке. У Министарству финансија и ранијих година бавили су се израчунавањем националног дохотка, а основа тога био је онај познати прорачун који је дао Рудченко, Ђорђевић и други. По тим методама које су учињене 1935 године Министарство финансија каже нам, да је национални доходак израчунат и предвиђен на 34 милијарде динара, он не даје друге детаље, али користан нам је, јер нам казује колики је тај национални доходак за привреду и сточар-

ство. Ако се види тај национални доходак за пољопривреду и сточарство, износи 15 милијарди 270 милиона динара, када се израчуна колико пропорционално он износи од целокупног националног дохотка, онда се види да износи 44%, па је несумњиво да овде има грешке, јер је тај доходак далеко мањи у пољопривреди, и ја га сматрам далеко нижим од наведене цифре која је овде изнета. Узмемо цифру Министарства као тачну, да наше сточарство и пољопривреда дају 44% од целокупног националног дохотка, значи, да у нашој земљи има 75—80% земљорадника, а да ти земљорадници, и да ти становници имају једва 44% дохотка, док остали 25% других сталежа имају 64% националног дохотка. Као што видите, ту је сва нескладност у нашем данашњем друштву, и то је оно што ремети наше политичке и националне односе, јер не постоји равнотежа између прихода, које ужива највећи број становништва, и прихода који имају најмање класе. У ранијим прорачунима видимо, да посредничке класе плаћају 20% од целокупног националног прихода, а читава земљорадничка класа 44%. У опорезивању видимо исто тако да је сељачка класа опорезована више него што су опорезовани други. Али сада да видимо оно како то изгледа по томе што нам даје г. Министар финансија. Господин Министар финансија признаје, да фискално оптерећење износи 24% од националног дохотка, и то 9,3 за државу, 4,6 за остале, те према томе 24%. Он каже, да је просек по становнику од прилике 542 динара на фискус. Даље наилази на цифру још интересантнију од онога што се уновчава, што излази на пијаци — јер велики део националног прихода не претвара се у новац него остаје за исхрану самога становништва — налази да у ствари фискус државни узима 31% од националног новчаног дохотка. То је нешто што је много. Нешто што је неиздржљиво. Има случаја где у другим земљама слично постоји, или мало боље или мало горе, али морате знати: лако је ономе човеку, коме држава оставља минимум за егзистенцију и од великих узима за порезу, ма колико она велика била, све донде док пореза не дира његов минимум за егзистенцију, али ако пореза задире у минимум за егзистенцију самога човека, онда то постаје неиздржљиво. У овоме случају наш порез задире у минимум за егзистенцију сељачкога народа, и зато је она тешка и немогућа да се издржи. Ви знате, наша народна песма се жали на десетак, који су Турци узимали, опевали су га у црнини, а сад би преклињали Бога ако би десетак био довољан по фискално оптерећење за државу, самоуправу или општину. Једна трећина, господо, народнога дохотка мора да уђе у државну касу и то поглавито од онога становништва које нема довољно за живот. Ту је сва мана државне организације и ту је сва невоља нашега народа и на томе се не може остати то се мора исправити.

Господо народни посланици, ја сам овде, ослањајући се на аргументацију коју је сам г. Министар финансија дао у своме експозеу и цифрама самога буџета изнео вам цифре из којих ви видите да овакав буџет не може да задовољи широке сељачке масе. Али постоји још нешто о чему ми морамо да водимо рачуна. Ако погледате политичку страну у нашој земљи признаћете да има нечега несрећеног и да има комешања које се стално огртава у несрећеним националним пита-

њима и несрећеним политичким питањима. Не може се лако прелазити преко тога што данас у појединим нашим покрајинама влада племенски национализам. Не може се прећи преко тога што су сукоби политички велики и што сагласност не може да се постигне. Ту мора да се траже озбиљнији узроци и озбиљније да се гледа на ствар. Ако би једини лек био за све то, како је рекао отац Јанић, Ј. Р. З., — будите уверени да нема човека у овој земљи који не би ушао у Југословенску радикалну заједницу — ако би она била лек. Али, далеко је од тога да је Југословенска радикална заједница лек решења свих националистичких и политичких прилика у нашој земљи! Ако боље погледамо данас стање у читавом свету ми морамо да признамо, да једна психологија, да један утицај са стране влада и код нас; ми нисмо земља која се стално и независно развија, ми ћемо приметити нешто што данас мора да буде запажено и о чему се мора озбиљно размишљати.

Господо, ми видимо данас комешање у целом свету. Тек смо изишли из Светског рата, тек смо преживели велике катастрофе, а читав свет се већ понова комеша и улази у буру унутрашњих нереда и сукоба. Карактеристично је за све оне земље које су припадале централним силама, тј. блоку држава које су побеђене, да све оне врше једну националну револуцију. И оно што сте видели у Немачкој, хитлеризам, то је у ствари национална револуција коју немачки народ, који је био побеђен у рату, чини данас ради свога достојанства. Ако идете даље видићете да се таква слична национална револуција врши и у другим земљама које су припадале централним силама, у Мађарској и Аустрији, па и у Италији, која је била на страни победилаца, али стварно из рата изишла побеђена, видићете да се и тамо врши национална револуција. У оним земљама које су биле на страни победилаца тј. на страни Антанте, видите друге појаве: видите социјалну револуцију и ми, господо, народни посланици, нећемо бити искрени и отворени ако не кажемо да и код нас има појава које нас морају забринути. И оно што видите у Хрватској, у Војводини и оно што видите у Далмацији и Босни, то су оне исте појаве које видите и у другим земљама: то је покушај националне револуције, то је национално гигање како би казали у крајевима који су припадали раније Аустро-Угарској, а у крајевима бивше Србије видите социјално комешање. Ту видите, да је успела левичарска парола, ту видите такође револуционарно расположење.

Шта је узрок томе? У ствари узроци су једни исти и код оне националне револуције и код ове социјалне револуције. Мали човек који је носио цео терет на својим леђима и који чини већину становништва свих земаља, тај мали човек очекивао је, да овај велики Светски рат који је прокламован у име права човека, у име самоопредељивања народа и у име самоопредељивања самог човека, његове слободне мисли, да ће у томе довести преокрета, али он није њему донео ништа. Он му је донео само беду и невољу. Трка за великим богатством, створила је богатства на једној страни после рата, а беду и сиромаштину на другој страни, створила је незадовољство код малог човека и тај мали човек сада покушава да се од тога ослободи. Једни мисле да ће то извршити кроз националну револуцију, а други опет мисле,

да ће успети да то изврше кроз социјалну револуцију. Резултати и код једних и код других су исти. Бољка је једна иста и према томе, ако хоћете да се она лечи, треба претходно проузроковача бакцила отклонити и одстранити. Ја сам мало пре поменуо да по прорачуну самога Министра финансија сељачком сталежу припада на овој трпези 44% од свих богастава. 75% имају права на 44 хлеба, а 25% имају права на 56 хлебова, које ова трпеза Краљевине Југославије даје. Ту видите дисхармонију између прихода броја становништва, та је дисхармонија у целоме свету довела до револуција, довела до преврата и до ратова. И ту дисхармонију ми морамо што пре уклонити. Ми морамо да доведемо економску равнотежу, да броју становника у нашој земљи и напорима и раду, који он чини, одговара и национални доходак. Тек онда када то учинимо ми ћемо моћи, да имамо мир у нашој земљи и решити и појаву левичарских питања, и појаву племенских питања и хрватско питање тога момента неће имати никакве своје важности, јер је оно само део у том великом проблему социјалних питања, чије нам се решење намеће што пре и што хитније.

Ако бисмо погледали јасно, у целокупну игру данашњу, ми бисмо видели неслаганост целокупног данашњег политичког организма политичких паролa и демократије, која се врши и у свету, а богами врло много и код нас, ми видимо да се тражи једнакост свих људи у избору, тајног права гласа, слободе човека, потпуна политичка једнакост и политичка демократија. То је на једној страни. А у привреди — иде се апсолутизму. Тамо се велика богаства спајају. Магнати финансијски, индустријски, господаре читавим потребама, они господаре читавим сировинама, они располажу са милионима живота радних људи, било да су то радници или слуге, — они су господари целокупних прихода, или већине прихода, које стварају ти радни људи и који би њима требало у ствари да припадне.

Та дисхармонија између политичког демократизма и привредног апсолутизма довела је хаос у данашњи поредак и у нашој земљи. Она је основ целокупног нашег политичког и државног проблема. Тек када приступимо томе решењу ми можемо да кажемо, да онда одпочињемо решење државних питања. И када ми идемо томе ми ћемо онда доћи до других закључака и у државном буџету, до других закључака и у политичким питањима и онда ће многи из Владине већине бити самном, а многи из скупштинске опозиције против мене.

Једна хитна поправка захтева, да би наша земља избегла незгоди оних питања, која су данас на дневном реду у свима државама и ако не буде решена у право време престављаће велику опасност за читав државни поредак.

Господо, када се створио Народни сељачки клуб у овоме Парламенту, тај клуб није се створио само зато да би се десетак посланика одвојило од других, имало засебну собу, имало претседника, секретара и нечег другог. Тај клуб јасно је већ и у самим изборима, и после избора, и у целој дискусији, коју смо имали у овоме Парламенту, избегавао сва лична питања. Поштовао је лично сваког човека овде и дискутовао је начелно, по својој идеологији и по своме убеђењу.

Ми не оспоравамо ни једном народном посланику, да има права да мисли, да се брине о сељаку, али сматрамо да правац одбране сељачких интереса, који ми заступамо, јесте прави и да прави заступници сељачких интереса морају да буду на привредној, социјалној и политичкој линији, коју ми заступамо.

Пре или после, време ће показати ко ће бити у праву. И ми ћемо бити веома задовољни, ако плод наших настојања и идеологије уроди, макар и код оних који ће доћи после нас а који ће водити ову политику.

Све док се у нашој земљи не измени политика из основа и не призна једна сељачка политика у свима линијама и у свима правцима, у нашој земљи нема благостања, нема политичког, нема националног мира.

Тиме ми можемо да избијемо све адуте из руку свију оних који мисле да би један други социјални поредак, левичарски, социјалистички, могао да буде смирење за нашу заједницу. Господо, зато Народни сељачки клуб, разматрајући цело ово питање са начелне тачке гледишта, пледира и покушава да убеди са документима народне претставнике, да је потребна измена државног буџета и државне администрације у једном другом правцу, у правцу са којим ће највећи део нашег становништва бити задовољан. И зато Народни сељачки клуб, остаивши доследан своме гласању у Финансиском одбору, не може да гласа за овај буџет. (Одобравање и плескање на левици).

Pretsednik Stevan Ćirić: Pošto je vreme poodmaklo, gospodo narodni poslanici, sa vašim pristankom ovu sednicu prekidam. a nastavak zakazujem za posle podne u 5 časova. (Glasovi: Prima se).

Sednica je prekinuta u 13.10 časova.

(Nastavak sednice u 18 časova.)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, nastavljamo sednicu. Ima reč g. Živko Šušić u ime Kluba.

Живко Шушић: Господо народни посланици, у име Клуба посланика Југословенске радикалне заједнице лопељена ми је част да узмем учешћа у начелној буџетској дебати по предлогу буџета, који је Краљевска влада поднела Народној скупштини на претрес и одобрење за 1936/37 годину.

Господо, одмах морам да изјавим у име своје и у име Клуба посланика Југословенске радикалне заједнице да је и мени као и предговорнику из Сељачког народног клуба г. Ђорђевићу жао да посланичке клупе, да ову дворану скупштинску не испуњује и остала наша дружина из клубова, који су напустили учешће у овој буџетској дебати и да ми је жао што се није ралило онако како би се омогућило Народној скупштини да она у једној дугој редовној дискусији претреса овај предлог буџета за 1936/37 годину, те како би тај буџет, који са нашим одобрењем постаје закон, добио пун ауторитет и пуну веру, да је он после свестране критике у истини онакав какан ћемо га ми скупштинска већина примити и изгласати зато што верујемо Краљевској влади г. др. Милана Стојадиновића. (Плескање и одобравање). Али, господо народни посланици, сви смо задовољни да је се у Народној скупштини у овој скраћеној буџетској дебати бар ооволико задржало опозиције, која је своју критику

савесно дала у миру и реду, онако како то доликује Народној скупштини.

Лепо је рекао господин Ђорђевић, правећи увод у своја освртања на буџет и на политику владину, кад је казао, да они овим учествовањем у дебати одговарају својој савести. Савеснија изјава није се могла дати од те у његовом уводном делу говора, и пожељнија није се могла тражити од нас, па и од Краљевске владе коју ми подржавамо, него та, да су они поступили по савести као и ми, а да они који нас оставише, да у овом скраћеном поступку ми одобримо буџет, нису поступили по својој савести. Господо, другови из опозиционих кругова, као што вам је знано, напустили су нас онда, када им није успело да у Финансијском одбору омету да се буџет држави на време да. И она изјава Југословенског независног националног клуба, она онако дуга изјава, и онако страшна оптужба, не само противу Краљевске владе него и противу Скупштине и њенога претседника, одише оним што се приговара Претседнику Народне скупштине и Краљевској влади и што се приговара нашој Скупштини, посебице скупштинској већини. Одише баш оним што се приговара инацилуком, крајњом љутњом, раздраженошћу. А изјаве, које се пишу, и које се дају у раздражењу, у љутњи, у срџби, не одговарају стварности, господо! Нису тачне, оне су само плод те љутње, те срџбе, тих неуспеха, који су били плански срачунати, али који су се завршили њиховим поразом. Ако, господо, икада треба једна опозиција која не одобрава политику Краљевске владе, и која не верује да ће се извршити буџет одако како је то прописало Финансијским законом и другим законима земаљским, онда место јој је било да остане овде са нама, да да пуну критику, па и нас, господо посланици, да поколеба ако је онако, како они износе, и ако је њихово гледиште тачно засновано на аргументима. Јер, господа ако сматрају, и себи присвајају савесност, не могу одрећи ни нама бар толико савесности, и осећања дужности према народу, који овде заступамо, да ћемо народ издати, и да ћемо поћи за Краљевском владом и за њеним смеровима и њеним плановима и против народа полетети, или из буди каквих разлога, који се не могу овде изговорити, који се често у овом Дому посланицима из скупштинске већине приписују.

Тиме, господо народни посланици, што су ти наши другови из клубова, чије смо изјаве чули, напустили рад на изради и одобрењу буџета држави, а не Краљевској влади, — јер ми не знамо, која ће Влада сутра бити — тиме је, господо, ја морам да нагласим, да су се они онога момента руководили лично крајњом мржњом према личности Претседника Краљевске владе г. др. Милана Стојадиновића. А кад се јасно испољава у њиховом ставу тај и такав крајње лични моменат, битка је већ у почетку изгубљена. Начелност, господа, у Народној скупштини! — Начелност и само начелност може да нас одведе крајњим циљевима опште државне и народне политике. Само начелност може да нас упуту, да послужимо добру народа и државе. Лична мржња, господо, видели смо шта доноси: све оно што се ових дана на овој страни дешавало. И ја верујем, кад господа легну спавати у вече, да се, кад се мало смире и расхладе, савест узнемирује. Јесте, узнемирује се савест свакако, јер св све то ипак људи — родољуби, али родољуби, који су се једнога момента заборавили, сматрајући да само они имају

добре методе, добро постављене циљеве и добре планове, и нико други. Јест, кад им се савест тада узнемири, морају сами себе осуђивати, зашто су то чинили, зашто то настављају и продужују. (Страхиња Борисављевић: Узнемирује ли се Ваша савест?! И зато, господо, што их је савест толико морала мучити за сав онај нерад у коме су се морали траћити толики дани и толики народни новац, све због онаких тешких опструкционих сретстава, — баш због тога и због те узнемирене савести господу су морала на крају крајева напусти-ти овај Дом. (Страхиња Борисављевић: Господин говори о савести, а нема уопште савести!)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine Borisavljeviću, molim Vas da ne vredate gospodina govornika!

Живко Шушић (наставља): Ви, господине посланиче, што сте стварали два фронта у Сјеничком срезу приликом избора... (Страхиња Борисављевић: То није истина. Настаје објашњавање између народног посланика Живка Шушића и народног посланика Страхиње Борисављевића).

Pretsednik Stevan Ćirić: Narodnog poslanika g. Strahinju Borisavljevića opominjem i molim da ne ometa govornika.

Живко Шушић (наставља): Ви сте господине... (Страхиња Борисављевић прилази говорничкој трибини и жучно се објашњава са говорником).

Pretsednik Stevan Ćirić: Narodnog poslanika g. Strahinju Borisavljevića kažnjavam zapisanom opomenom. (Žučno objašnjavanje između narodnih poslanika Živka Šušića i Strahinje Borisavljevića ne prestaje). Gospodo, prekidam sednicu.

(Posle prekida)

Pretsednik Stevan Ćirić: Nastavljam, gospodo, sednicu. Molim g. narodnog poslanika Živka Šušića da nastavi svoj govor.

Живко Шушић (наставља): Господо народни посланици, најзначајнија изјава опозиције иза ове апстиненције сада и из ове Скупштине јесте баш изјава Југословенског независног националног клуба.

Добро је да је ту изјаву овде саопштио баш члан тога клуба Министар ранијих режима од прешестог јануара г. др. Васа Јовановић.

Страшна је то оптужба, господо народни посланици, за све нас, још више је страшна за нашег Претседника Скупштине и за Краљевску владу коју ми свом снагом својски подржавамо у њеној политици. Страшна је то оптужба када се у тој изјави са пуно фраза, али без иједног аргумента и без закона у руци, оптужујемо да вршимо заједно са Владом и Претседништвом Скупштине противуставне и противзаконите акте. А ево, у чему они том својом декларацијом констатују да ми газимо Устав заједно са Владом и Претседником Скупштине, и да ми газимо законе.

Господо народни посланици, они бројно јачи у Финансијском одбору — додуше једном авијатичарском акробацијом нашег дојучерашњег једномишљеника г. Мите Димитријевића — бројно јачи и наједном претворени у већину Финансијског одбора нису хтели одговорити својој дужности онако како им је Законом о пословном реду у Народној скупштини, земаљским Уставом и на основу тога земаљског закона и Закона о пословном реду у

Народној скупштини, наредио и Претседник наше Скупштине, кад им је спровео предлог овога буџета за 1936/37 годину у претрес и на извештај Народној скупштини. Они приговарају противуставне акте и противзаконите акте већини у Народној скупштини и Краљевској влади и Претседнику Народне скупштине ваљда само зато да оптужбом нас, који радимо по Уставу и закону, баце на терен да се бранимо, дочим они су у положају тих који треба да се бране од оних акта које су починили и којима су згрешили Народној скупштини и целом народу.

Господо, они нам набацују, да смо ми помагали Краљевску владу у тражењу хитности за решавање законског предлога о приходима и расходима за 1936/37 годину, да смо је помагали те се у овој Народној скупштини већином гласова дошло до одлуке, да се та хитност прими и на основу тога одреди и рок од три дана Финансијском одбору у коме има да поднесе извештаје о предлогу буџета Народној скупштини ради даљњег решавања.

И да видите, господо народни посланици у чему је та крива радња скупштинске већине, Краљевске владе и Претседника Скупштине, по мишљењу ове апстинирајуће опозиције. Финансијски одбор примио је у претрес буџет за 1936/37 годину 22 јануара. Опозиција, добивши у Финансијском одбору једнога присталицу у лицу г. Мите Димитријевића и поставши већина, претресала је за једно са владиним посланицима буџет у начелу. Тај претрес завршен је 6 фебруара, и том је приликом предложени буџет начелно одбачен. Од 6 па до 26 фебруара Финансијски одбор држао је из дана у дан седнице, већајући какав ће извештај и када ће тај извештај да поднесе Народној скупштини. Међутим, Претседник Финансијског одбора г. Мита Димитријевић још 7 фебруара упутио је писмо Претседнику Скупштине, да ће извештај поднети одмах у законом року од 24 сата. У место да поступи по закону, да Претседник Финансијског одбора збиља учини тај дужни законити акт па да у року од 24 часа поднесе извештај Претседнику Скупштине о одбачају буџета у начелу, они су се задржали ето толико времена, па сада приговарају Краљевској влади, Претседнику Народне скупштине и скупштинској већини противзаконе и тврде да су они учинили један противуставни акт и противзаконити акт тиме, што смо у последњем моменту нашли пута и начина на основу Закона о пословном реду у Народној скупштини да тај буџет дође пред пленум Народне скупштине на решење и одобрење. Ја ћу да то образложим овим законским прописом, на који се у својој декларацији позивају и ови апстинирајући посланички клубови наше Скупштине.

§ 21 Закона о пословном реду у Народној скупштини гласи: „Пошто претрес буде завршен, Одбор ће изабрати једнога или више извештаца, који ће у Народној скупштини читати и бранити извештај и предлог Одбора”.

Па даље: „Свој извештај Одбор је дужан спремити и предати Претседнику Народне скупштине најмање 24 часа по завршеном претресу у Одбору.”

Господо, ја морам да нагласим ма да мало дуљим, да су господу која чине већину у Финансијском одбору и који нас овако страшно оптужују у својој декларацији, починили једно противзаконе погизавши чл. 21 Закона о пословном реду у Народ-

ној скупштини, погавивши ону одредбу закона која каже да је свој извештај Одбор дужан поднети Народној скупштини најдаље за 24 сата по завршеном претресу у Одбору. А претрес, господо народни посланици, по овом предлогу буџета за 1936/37 годину Финансијски одбор је завршио тиме, кад је 6 фебруара одбацио већином гласова у Финансијском одбору овај законски предлог буџета за 1936/37 годину у начелу. Појавило се као спорно питање у тумачењу и примени оних законских прописа који говоре о томе, да ли је Финансиски одбор завршио свој рад одбачајем буџета у начелу, или он може тај рад наставити у појединостима и после изгласавања одлуке о одбачају буџета. Ја, господо, морам да вас много заморим цитирањем и објашњењем законских прописа да би ствар и за нас и за цео народ била јасна, да би се знало шта је по закону те да би на тај начин истерали истину на чистину. Јер, кад нас ко оптужује да не радимо, а сам нам смета да радимо, ми морамо да се пред народом са овога места одбранимо и да укажемо на праве кривце овога нерада, а који се појављују овде у улози тужиоца.

Господо у глави VI Закона о пословном реду у Народној скупштини говори се о подношењу и претресу законских предлога и резолуција и ту се у овим прописима одређује како се има поступати. § 55 овога Закона нас веже не само као грађане да га поштујемо и дословце испуњујемо, него тим више што смо овде ми законодавци који треба да покажемо пун пример целом народу како се законни имају и морају од свакога поштовати. Али, у овој претераној личној мржњи која је овде испољена тако јак, господо су променила своје држање и своју одлуку и почели су тумачити закон онако како њима конвенира да би наставили методу ометања доношења и одобрења, од ове Скупштине овога буџета за 1936/37 годину, држави. Тај параграф 55 гласи: „Кад предлог дође на дневни ред о њему се прво отвара начелни претрес. По свршеном начелном претресу приступа се гласању: прима ли Скупштина предлог у начелу или не прима. Кад се предлог у начелу прими прелази се на претресање појединих одељака — глава закона.” Господо, већ по самом склопу закона овај је параграф Закона о пословном реду у Народној скупштини јасан, прецизан и одређен. Овде не може бити сумње ни каквих контраверза кад се јасно од слова до слова каже: кад се предлог у начелу прими прелази се на претресање појединих одељака закона. То значи, ако се законски предлог буџета — јер је буџет закон једногодишњи па што важи за остале законске предлоге важи и за њега, — ако се тај предлог у начелу одбије онда се нема шта више претресати у појединостима. Господо, да ово мало илуструјем каквим конкретним примером из живота. Ако ја не могу да постигнем, јер нећу уопште нити имам воље да закључим једну куповину какве ствари, онда узалуд сви разговори како би се тај уговор, под претпоставком да је закључен, у појединостима имао извршивати. Ако би мени била понуђена каква роба, или још јасније ако би мени била понуђена каква кућа да је купим а мени се није допала и нећу да уђем у куповину, откуд бих ја могао да улазим у појединости како ћу је отплаћивати, кад је не купујем готовим новцем, као и у којим роковима и ратама. Дакле, јасан је законски пропис да оно што се већ одбацило у целини и на самом почетку и не жели се дискутова-

ти и не жели се примити, о томе се, господо народни посланици, по овоме законском пропису не може дискутовати ни у појединостима. Али господа која нас овако страшно оптужују да чинимо противуставне и противзаконите акте, они то тумаче на други начин, они траже то да примене на оно што не одговара по логици ствари ни по здравом разуму. Кад су господа видела да је Скупштина вољна да држави да на време буџет да би се омогућило продужење администрације државне, да би се омогућило једно планско газдовање, да би се могао прикупити и трошити онако како се прописује тим законом, кад су видели да ће се ипак на основу ових законских прописа Закона о пословном реду у Народној скупштини доћи до буџета у законом предвиђеном року, они су онда наставили своје методе ометања да се у прописаним роковима законски буџет не сврши.

Та нам господа приговарају да смо сви заједно, сви скупа, — скупштинска већина која подржава Владу, заједно са Владом и Претседником Скупштине — газили и да и даље газимо Закон о пословном реду у Народној скупштини. Господо, §§ 62, 63 и 67, на основу којих је Скупштина савим правилно, савесно и онако како Устав и закон наређује поступила, ево шта кажу: „При подношењу каквог законског предлога или буди каквог предлога, може се тражити да се тај поднети предлог огласи за хитан. Хитност може предложити Краљевска влада или првопотписани подносилац предлога, сваки за свој предлог.” А о захтеву хитности каже § 63: „Народна скупштина решава одмах, чим јој Претседништво тај захтев саопшти.”

Господо, ови законски прописи из §§ 62 и 63 у вези са § 55, односе се на све законске предлоге, па и на предлог овога једногодишњег закона или државнога буџета. Односе се баш и на овај једногодишњи закон о државном буџету прво за то, што се налазе у глави VI, која говори о подношењу и претресу законских предлога и резолуција, значи уопште, а и за то још, што § 67, који говори специјално о буџету, каже у другом ставу свом: „Предлог закона о државном буџету и финансијском закону, пошто буде у начелу примљен, претреса се у појединостима по разделима. Гласање пак врши се по партијама. Претрес и коначно примање предлога закона о државном буџету и финансијском закону морају се свршити у року од 2 месеца. Претрес буџета у начелу чим није свршен за 45 дана, Скупштина ће на предлог Претседника распоредити још непретресене и непримљене буџетске разделе на осталих 15 дана. Претрес и пријем тих заосталих раздела мора се свршити у те дане.”

Господо, из ових цитираних законских прописа, који нас на првом месту вежу у нашем раду у овој Скупштини, јасно је да је Финансијски одбор, одбацујући овај законски предлог о државном буџету 6 фебруара, погрешно кад га је без основа законског задржао још 20 дана не подносећи извештај Претседништву Скупштине о томе, да је овај предлог закона о државном буџету одбацио у начелу. А то, господо, што је он толико дана оклевао, јасан је доказ да је то било тактика и метод ометања да се што више откине од онога времена садржаног у року који тече.

И јасан је био циљ да се тим и таквим методама омете благовремено претресање и упућивање извештаја по томе законском предлогу о држав-

ном буџету. Очигледна намера, господо, да када друкче не може, а после свих покушаја да се обори Влада г. др. Милана Стојадиновића, да се бар на тај начин доведе у положај да Влада једнога дана буде без буџета и да се направи застој у државној администрацији, кочење државног живота и државног газдовања, што би било од недогледних последица за нашу земљу, нарочито у овоме времену тешке економске кризе и оволиког незадовољства у масама народним, у времену када су духови мање више, у појединим крајевима узбуркани.

И сада, господо, када смо ми, помажући Краљевску владу у тражењу хитности решавања и одобравања овога предлога о државном буџету за 1936/37 годину дали свесно своје гласове, сада нам се набацује да смо погазили закон, да смо погазили и Устав.

Нисмо ми, господо, према свему овоме, ти који смо погазили Закон и Устав. То су они који су нас данима и данима узнемиравали овде и тражили народно добро, народни новац и који нам нису дали да једном свестраном, једном савесном, једном најширом и најдужом дискусијом претресамо овај предлог о државном буџету.

Зато сам ја у почетку своје речи и стао поред предговорника г. Ђорђевића па зажалио што и они нису поступили по својој савести онако како је поступио Народни сељачки клуб, (Живо одобравање), онако, господо народни посланици, као што је Клуб Југословенске радикалне заједнице поступио од првога момента када се тиче народног добра, када се тиче народног благостања и кад се тиче чувања државе и народа.

Ја нећу, господо народни посланици, да себи присвајам какав велики правни углед, иако сам старији правник и адвокат практичар по професији. Ја нећу не само из скромности то, већ нећу зато што сам већ и сам оптужен од стране онакве опозиције, која апстинира у овом важном и државном послу, већ хоћу да се позовем на један у истини правни ауторитет, на писца Уставног права и коментатора уставног права, познатог професора универзитета на Правном факултету у Београду г. Слободана Јовановића.

Онога момента када је одбачен предлог закона о државном буџету у начелу онаквом одлуком Финансијског одбора већином гласова ове опозиције, која сада апстинира, тога момента вели и овај правни писац уставног права г. Слободан Јовановић да је престала свака даља и потреба и могућност да се у томе Финансијском одбору расправља о предлогу овог закона о државном буџету и у појединостима.

То је, господо, мишљење једног високог правног ауторитета, једног писца уставног права; то није мишљење једног заинтересованог посланика који је овде у положају и да се брани и друге да брани. И то се мишљење, господо, има као признато и у овом случају примити и применити.

Господо народни посланици, друга је мука овде. Ми смо се заједнички на истој листи г. Богољуба Јевтића бирали 5 маја. Ми смо се, господо, о чему смо сви једномишљеници у целој Народној скупштини без обзира на већину и мањину, без обзира на клубове у данашњој Скупштини, ми смо се бирали на бази Устава од 1931 године. На бази Устава од 1931 године кажем зато, господо,

што смо такве изјаве по изборном закону морали давати да бисмо могли доћи на листу, да бисмо могли бити извргнути бирању од стране бирачких маса и на бази Устава од 1931 године, господо, и зато што смо ми сви овде положили заклетву да ћемо Устав тај од 1931 године чувати и по њему и по законима радити. И по томе Уставу, господо, од 1931 године, на коме смо сви засновали могућност да дођемо на ово поприште политичке борбе, на томе Уставу засновано је државно и народно јединство. Господо, није државно и народно јединство ниједи монопол у овој земљи и не може, господо, бити монопол икоје странке или икојег клуба у овој нашој Народној скупштини. Државно и народно јединство налази се још у крви оних силних и многобројних жртава принетих за ослобођење и уједињење свих Словена на југу, свих Срба, свих Хрвата и свих Словенаца. Државно и народно јединство, господо, то је програмска идеја бивше радикалне странке, којој смо ми из већине највећим делом припадали, кад је малена Србија и највећи део народа кроз радикалну странку и цео народ српски са браћом Хрватима и Словенцима, у једној интензивној дугогодишњој сарадњи омладинској и иначе у свакој згодној прилици, припремао оне велике догађаје који су родили велику Краљевину Југославију.

Ми смо господо, припадници једне моћне организације, Југословенске радикалне заједнице која је у ствари наставак живота и рада бивше Радикалне странке, југословенске по својој идеологији онда још, кад је ово данашње јединство државно и народно било само идеја, бивше Југословенске муслиманске странке, која се је од почетка организовала као политичка организација у Босни и Херцеговини, не почивајући ни на српству, ни на хрватству, већ на југословенству, и бивше Словеначке људске странке која је такође сва у југословенству. Видите, господо народни посланици, оно што је била идеологија наша то је већ стварност, и зато што је за ту стварност народ Срба, Хрвата и Словенаца кроз дуг период свога рада и стремљења дао овако велику и снажну државу Југославију, зато нико и нема права, пре нас, присталица Југословенске радикалне заједнице, да за себе тражи монопол државног и народног јединства. (Пљескање на десници. — Један глас са леве: Само Живко Шушић!) Не драги господине колега, само Живко Шушић! Ја сам то у почетку казао, сви ми колико нас год има овде бирани смо петмајских избора на бази Устава 1931 године и стојимо непоколебљиво на линији, државног и народног јединства! (Одобравање.) Стојимо још одређеније на линији једноставне, просте државе, унитарне државе и интегралног југословенства народног! И зато што сви стојимо на тој линији, и зато што ћемо сви остати на тој линији, ми морамо да зажалимо, да они који за себе присвајају монопол за државно и народно јединство јер смо их често тако слушали и чули, не налазе се овде, да на овом важном послу, као опозиција са нама сарађују, и са нама заједно одобре и даду држави буџет. Јесте, господо, ми смо се бирали и ми смо изабрани, и зато што смо заједно изабрани на тој основној линији, непрестано се приговара како ова Скупштина, до скоро, до пре годину дана један клуб, није требала

да прсне у оволико клубова. Јесте, господо, да је било среће и не би прсла у неколико клубова. Али питање сада поставља се, ко је крив за то што је та, тако изабрана Скупштина, петого маја сложна, за кратко време прсла у ове политичке клубове!

Ту је она друга мука, што ја рекох у почетку. Ја бих господи која апстинира, а и свима другима, који нам такве приговоре упућују, да нисмо требали да прснемо, ја бих им само предочио, да из овога Устава, за који смо се борили и на који смо се заклели да ћемо га поштовати и чувати и по њему радити и чувати Краљевину Југославију, прочитају добро члан 1. Предочио бих им да прочитају даље и чл. 77 земаљског Устава. И кад би господа сваки дан погледала и ово читала, ако већ не знају као оченаш овај Устав, да би се сећала, онда не би замерала сва та господа, како су нам замерала и замерају увек, да је ова Скупштина прсла и подељена у неколико политичких клубова. Јер господа заборављају, да је по оваквом Уставу, а ми смо се заклели да ћемо га чувати и поштовати, наша Југославија уставна и наследна Монархија (Један глас са левеце: Знамо ми то!). Добро је да знате, и треба увек да знате, докле траје наша заклетва, да ћемо овај Устав чувати. (Пљескање).

И заборављају господа на овај члан 77 Устава, по коме Краљ именује и разрешава Претседника Министарског савета и Министре. Господо, кад господа знају само ова два прописа, као и пропис чл. 102 Устава земаљског, да сваке године Народно претставништво одобрава државни буџет, који вреди за годину дана, довољно је да ништа друго из овога Устава не знају, па да чувају своју заклетву, да се о њу ни за моменат не огреше, и докле год стоје на бази Устава од 1931 године дужни су да сваки свој став, сваки свој поступак у овој Народној скупштини, било да се ради о опште државној политици, или о личном ставу према г. др. Милану Стојадиновићу, или ма коме другом, одмере тако да буде у складу са уставним прописима, на које смо се сви заклели.

Питање је, господо, оно што господа наговештавају *de lege ferenda*, али питање је које стоји *de lege lata*, а то је што је стварно, то је оно што смо ми у својој заклетви и по својим осећајима према Југославији, према Монархији, према Династији и према народу дужни да чувамо и да поштујемо. Не можемо господо, прати руке па казати: Не дирамо у прерогативе Круне, али немамо поверења у Претседника владе, који ужива поверење Круне. (Гласови: Тако је!). Као што Претседник владе, и као што Краљевска влада ужива поверење Круне, ми на основу ових прописа земаљског Устава, морамо имати пуно поверење и радити оно што нам је дужност по овоме Уставу.

Господо, ми знамо како се дошло до Устава од 1931 године, ми знамо, да се не винем много у прошлост, у политичкој прошлости нашој, у почетку стварања Југославије и изграђивања њеног духовног народног југословенског јединства, ми знамо колико се грешило и то господо, грешило се баш од оних, највише од оних политичких људи, који су стицајем прилика, кроз партију, монополисали за себе не само народ, не државну политику, не вође партија, него господо и памет. И народ под диктатурама партијским и

партијских вођстава, на жалост највећим делом неспособних, предао се био својој судбини, верујући у вође, врховне вође партијске.

А када знамо шта се је све радило у тој нашој недавној политичкој прошлости, од 1918 године па све до 6 јануара онда, господо, и ако са тешким болом кад смо се растали од демократских установа, кад смо се растали од парламента за који је бар српски народ многе жртве принео у својој тешкој борби за слободу и политичка права, кажем са тешком борбом, ипак смо се морали растати са тим демократским установама и лишити се због тога наопаког рада политичара лицитаната на разним странама и на разним правима, морали смо се ми некриви и недужни и цео народ лишити слободе за спас нашег народног јединства.

Господо, када то тако стоји и када знамо да је се у етапама морало ићи у један нормалан политички живот, онда је господо разумљиво и ово октроисање Устава од 1931 и зато смо били сви ми који смо желели да што пре, улажући своје снаге политичке, и углед свој, улажући своје напоре и одлазећи у народ понова, државна кола извучемо из оних теснаца у које су их завели опет монополисани политичари и компромитовали идеју 6 јануара 1929 године. Баш зато ми смо били свесни да треба да пођемо и да станемо да се са оним Уставом изљубимо и да се заветујемо и закунемо да ћемо га чувати и поштовати јер чувајући га, и поштујући га чувамо државно и народно јединство. (Један глас: А шта сте ви радили?) У много прилика је драги колега Живко Шушић ишао у народ, и увек је у народ одлазио, клапило се не клапило се.

Господо, ја верујем да погађам мисли свих вас и ваше жеље — не знам да ли погађам мисли и жеље оних који апстинирају, јер су њихови методи различни од наших, то се већ до сада јасно показало — али је сигурно да погађам мисли и жеље свих вас овде као убеђених народних људи, људи који су за слободу, за једну оздрављену демократију, (Одобравање и пљескање), људи који имају пуно уверење и по својим традицијама и по своме личноме раду у народу: да се са пуним правима и слободама народа, са пуним прерогативама тога некада првога уставнога фактора, може до краја изграђивати наша општа кућа и довести цео наш народ до благостања. (Одобравање и пљескање). И ја сам уверен, господо, и понављам да погађам ваше мисли и ваше жеље кад кажем, да се народу до краја имају вратити сва права и све његове прерогативе, јер је он то својом борбом за слободу и политичка права, дугом и мучном борбом и крвљу коју је дао за стварање своје независне државе, за ослобођење и уједињење у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца и у још једну лепшу државу, Краљевину Југославију, то потпуно заслужио. То је нешто за шта он не треба да да ни најмање жртве, то је нешто што је он својом крвљу стекао али чега се је он стојички одрекао онда када је осетио да му се тресу темељи његове куће под ногама.

Господо, ви сте сви сведоци као и ја како је дошло до шестого јануара али сви смо ми сведоци и тога, господо, да су људи издали идеју шестого јануара коју су требали да овековече као један најславнији датум (Одобравање код већине. — Тодор Тонић упада говорнику у реч.)

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim gospodina poslanika Tonića da ne prekida gospodina govornika.

Живко Шушић (наставља): Господо народни посланици, када се непрестано приговара, као што смо ми из ове тешке оптужбе Југословенског националног независног клуба, који се родио и испилио из Југословенске националне странке, сазнали и чули како режим данашње Краљевске владе посебице г. др. Милана Стојадиновића, Претседника те Владе не даје оно што обећава: нема, веле, политичких закона, нема обећане слободе збора и договора, нема слободе штампе, нема закона који би били морални итд.

Кад се тако приговара било одавде или напољу од оних који се бусају и дусају, који се ударају у прса како носе народу права и слободе на тањиру као да му тиме чине поклон и кад знамо како су ти исти водили опозиционарство од 6 јануара па до јуче док им није одјужило под режимом Краљевске владе г. др. Милана Стојадиновића кад се, кажем, непрестано приговара то, што они нити су могли извојевати, кад им је став био онда кад су те слободе морале бити укинуте, или још теже да приговарају они који су компромитовали идеју 6 јануара па траже данас да им се на мах једним оштрим преломом да слобода на тањиру коју ће они да пруже народу, онда је, господо, то више него цинизам. (Одобравање.)

Господо народни посланици, г. др. Милан Стојадиновић као један од чланова извршног комитета наше партије Југословенске радикалне заједнице . . . (*Ђорђе Јевтић:* И који може да омогући да постанете Министар!) Ја мислим да Вама г. Јевтићу и народу не би било рђаво, имали би бар семена и раздужили би народ. Али не плашите се, биће и за Ваше места.

Господо, кад се тражи то од људи који то најмање заслужују, јер нису учинили ни толико да јавно означе, док је још било време, свој став и да у доба 6 јануара, корисног за народ и државу кажу да ли користи народу или не. То је била дужност сваког политичког човека. То је била дужност читавих партија, које су правиле ломове кроз толике године, које су правиле пазаре и ћарове на рачун коже народа. Видите, господо посланици, ти људи што су стицајем околности морали да стоје по страни, да је кад смо ми пошли у народ да што пре подметнемо леђа, да народ бира онога кога поштује и ферма, они су морали остати по страни баш зато што никад нису били у народу и за народ, него увек са министарске столице великим аутомобилом и тешком кесом полазили у тај народ да га робе и злобе, па било то они из бивше наше Радикалне странке или из других странака. Иду и бију се у прса и кажу: ово су прокажени, ово нису народни посланици, ово су полицајци, ово су бајонетски посланици. А ја питам, господо, да ми нисмо пошли у народ, ко би дошао у ову Скупштину? Народ и држава морају да имају Народну скупштину. Народна скупштина, била оваква или онаква, у своме саставу мора да функционише ради нормалног функционисања државног живота.

Господо, то приговарање да Влада г. др. Милана Стојадиновића неће да донесе политичке законе и неће слободе народу да пружи и дарује,

то је приговарање, ја опет кажем, један цинизам, али не само цинизам него, било свесно или несвесно, једна тешка игра, коју је народ кроз ону монополисану политику разних наших политикана и разних министара у прошлости добро осетио на својој кожи. Ми смо чули г. Министра финансија, чули смо његов експозе, чули смо изјаву опозиције, која нас овако страшно оптужује, да је настало хаотично стање у финансијама, да је г. др. Милан Стојадиновић наишао на дефицитарне финансије Југославије. Господо, како и не би био народ озлојеђен кад се од њега стално одузима не водећи о њему много рачуна, како и не би био народ озлојеђен кад знамо каква су се чуда и пре 6 јануара све дешавала у нашем јавном и државном животу под оним монополисаним партијским режимима, кад су по неколико људи у вођству партије жарили и палили како су хтели и како је њима конвенирало. То је оно што је озлоједило цео наш народ и што је подстрекло одушевљење код нашег народа широм целе земље кад се морао одрећи свих слобода и права грађанских за које је он животе жртвовао и крв проливао. То је оно што је народ озлоједило и што је код њега у највећем делу подстакло мржњу према њиховим вођама и вођићима. И, господо, кад се у овој земљи противу њезиних неправних политичких људи, које народ признаје каже, да су дошли и утерани овде полицијом, то онда није упућено благостању, добробити и заштити народа, коме ова господа ван Парламента, не признајући овај Парламенат, хоће да носе слободе и грађанска права и да их дају на тањиру, али не признајући да то долази од режима г. др. Милана Стојадиновића. Господо, да ли би било то тако корисно по напредак нашег политичког живота, управо по његов стваралачки рад, још јасније да кажем, после ове озлојеђености, у коју је доведен оваквим радом кроз 17 година разних политикана државних?! Не би, господо, кад имамо на уму ову страшну неман, која дави цео свет и носи неправду, која хара и убија, кажем неправду, јер смо ми аграрна и сељачка земља која би, да је среће, требала да буде мала Америка, али она Америка у коју се некад ишло да се брзо заради злато.

Видите, господо, народ има пуну веру у Југословенску радикалну заједницу, народ има пуну веру, јер програм Југословенске радикалне заједнице од дна до врха је срце и душа сваког грађанина у овој земљи, јер је тај програм Југословенске радикалне заједнице, који је никао у душама народа у Француској револуцији, а пренет тако брзо широм целе Европе; јер је програм грађанских слобода и политичких права сваког грађанина у овој земљи, јер је програм монархијског облика владавине под династијом Карађорђевића, која је изграђена и никла из народа и која је стојички подносила све немани према дивљим хордама непријатеља, да са својим народом створи крвљу ову велику и снажну Краљевину Југославију; јер је програм Југословенске радикалне заједнице народно благостање, привредна обнова, финансијско оздрављење и решавање свих проблема сељаштва, занатства, трговине, индустрије и банкарства, јер је програм оздрављења нашега кредита унутра у земљи и споља према иностранству; јер је програм који су узеле добре руке,

људи, који су чланови извршног комитета Југословенске радикалне заједнице (Повици на десници: Живели! Одобравање.) То су људи, који су својом делатношћу на политичком пољу и државној управи кроз више година показали своју дораслост и памет и способност и плански рад, то су људи, који могу да воде народне масе.

И видите, господо, кад то зна и опозиција у Парламенту и опозиција ван Парламента и они отпадници наши из Југословенске радикалне заједнице који хтедоше да се кроз Владу др. Стојадиновића домогну власти и онда као и увек да са власти командују, кад то знају, онда је разумљив страх свих њих, што се организује Југословенска радикална заједница.

Желе ли они, господо, искрено организовање политичког живота, кад траже да се намах распусти и разузда све у овој земљи, јер после овога озлојеђења народа, после толикога упропашћавања народног благостања, знају они да организујући се, неће пожњети оно, што ће им донети власт. Јер они никад нису долазили на власт одоздо. Знају да кад се народ организује у Југословенску радикалну заједницу да они никада неће доћи на власт. (Ђорђе Јевтић: Имали су они једну такву странку — Југословенску националну!) Ја хоћу, г. Јевтићу, да ми покажете један једини случај где капетан тера у Југословенску радикалну заједницу. (Ђорђе Јевтић: Рећи ћу Вам не један него више случајева. Мој начелник ништа друго не ради, него врши организацију Југословенске радикалне заједнице!)

Требали сте да будете код „Рибнице“ на збору на коме је говорио Министар г. Јанковић . . .

Pretsednik Stevan Ćirić: Molim gospodina govornika, da ne vodi diskusiju sa narodnim poslanicima, a gospodina poslanika Jevtića da ne upada govorniku u reč. Gospodine Šušiću, izvolite nastaviti.

Живко Шушић (наставља): Господо, наше методе и методе оне господе посланика који нам приговарају да смо издали нашег носиоца са петомажских избора сасвим су различите, и оно што нас везује то је, што ми мислимо да државно и народно јединство очувамо кроз наш организам — Југословенску радикалну заједницу, кроз здраву демократију и кроз пуне слободе и кроз споразум са браћом Хрватима као што смо се споразумели са нашом браћом Словенцима без обзира на веру. И док ми мислимо само тако и тим путевима и политичким слободама да чувамо државну целину и народно јединство на што смо се и заклили по Уставу од 1931 године, дотле они имају сасвим друге методе. Господо, ја ово тврдим зато, што нисам се хтео тако лако растати из онога Клуба југословенског где сам самим избором дошао, и нисам хтео да се растанем од Клуба све до једног политичког момента који је наступио онда, кад су овде, са ове говорнице пале онако страшне оптужбе против наше браће Хрвата, и кад је наступио моменат да се је већ јасно обележавало оснивање Сељачког клуба, и кад је већ почело диференцирање политичко. Јер господо, кад смо ми дошли у ову Скупштину, ми смо дошли као безбојни и дошли смо да решавамо невоље народа које су га притискивале, те смо, кад је дошло до тога момента, да се политички диференцирамо, и кад се почело говорити, радити и наговештавати политички односи, онда је природно

било да ми онако необојени партијски диференцирамо се, и да од оног великог клуба од 303 народна посланика, клуб прсне и сваки од нас пође за својим осећајем и нађе клуб за себе згодан. Видите, зато није у праву предговорник господин Воја Ђорђевић кад каже, да не треба југословенским родољубима пребацивати фашизам. Далеко су они од фашизма. Не, господо, кад се овако поступало и поступа да се Влада отера под најтежим оптужбама и највећим нетачностима, какве су пале приликом изласка опозиционара из Скупштине, и кад су се латили најтежих опструкционих сретстава, лупања у клупе и другога ометајући рад да би само приморали Владу да демисионира, онда је то указивање на путеве који ће им моћи донети власт по сваку цену.

Али власт би тада имала да буде монопол, јер има прупа које желе монопол верујући у своје родољубље и да су они једини у стању да очувају државу и народно јединство. И ја и ви, господо, не слажемо се са тим методама, и ја и ви имамо права да кажемо да су то методе које нагињу фашизму, да је то идеологија фашистичка па јој зато нема места у заједничком клубу, него смо морали да се према својој идеологији формирамо у наш клуб, у ову срећно створену комбинацију за државу и народ, у Југословенску радикалну заједницу. (Пљескање). Господо, не могу да пропустим а да не одбијем извесне приговоре пале од оних који су се повукли из ове Куће као и приговоре Народног сељачког клуба садржане у речи г. Воје Ђорђевића. Ми, господо, не допуштамо да старање о сељачком народу буде монопол једне групе или једне партије, као што не допуштамо да старање о целокупном народу припадне другима а не Југословенској радикалној заједници. Дужност народних посланика, уколико нас има, јесте да бринемо бригу и невоље народа. Дужност свих нас овде јесте да даномице, а и ноћу ако треба, радимо на побољшању народног живота. Наш народ, осиромашен дугим и крвавим ратом, који још није, нарочито у Србији, обновио ни своја огњишта, живи горе него ли је икада живео и онда кад је био под непријатељем и када је морао све давати а себи задржати само суву кору хлеба. Наш народ је доживео данас да не може ни да се осоли ни да се осветли, а камо ли да се мало боље одене, већ мора да иде у траљама и ритама. Стога је, господо, без обзира на партије, без обзира на наш програм и идеологију, дужност свакога народног посланика да поведе о свему овоме озбиљну бригу. Дужност је зато, што је тај народ извор и утока власти, што је тај народ извор свих прихода свима класама које су у малобројности према њему. Господо, кад је питање старања о народу, Југословенска радикална заједница уистини се zaloжила за добро не само сељачког народа него и радника и занатлије и малога трговца као и осталих друштвених редова и класа. Али Југословенска радикална заједница је у томе преимућству у своме програму према осталим што се она стара о сељачком народу. Југословенска радикална заједница ради на слози сељака и града, јер ако је добро потицаће из града а ако је зло свима вама је знано да ће и оно потицати из града, а у граду је добро кад је братска слога и хармонија. Не можемо потезати класне борбе ни више држати страну сељаку него ли градлији или више раднику него земљораднику или обратно, или газити чиновника у корист рад-

ништва и земљорадништва или викати на капиталисте да бисмо се додворили сељаку и раднику.

Не можемо, него смо дужни и морамо водити рачуна о свима друштвеним редовима, о свима привредницима па били они мали или велики, о малим и великим радишама. Јер, као што је друштвени и привредни живот један организам, тако је и народ један велики организам, у коме једном органу без другог нема живота. Ако један орган оболи онда, ето, одмах болести и другим органима. Исто је то, господо, и са народом и народним животом. Југословенска народна радикална заједница, попут традиција Народне Радикалне странке, као и Југословенска муслиманска заједница и Југословенска људска странка, имају пуно старање за цео народ и то је баш разлог, господо народни посланици, чиме се ми можемо похвалити да народ у истини хрди да се уписује и организује у Југословенску радикалну заједницу. То је, велим, разлог, јер код народа постоји знање из прошлости па и пуно веровање да ће Југословенска радикална заједница штети и моћи да консолидује државу и да изједначи духове у народу и уједини га и тако уједињеног што пре поведе благостању. (Бурно пљескање.)

Ми, господо народни посланици, као чланови Клуба посланика Народне радикалне заједнице југословенске, имамо пуно вере у своје вођство и имамо пуно вере у Краљевску владу г. др. Милана Стојадиновића (Пљескање) баш зато, што је изразити претставник Југословенске радикалне заједнице која је велика гаранција да ће се и штети и моћи остварити све оно што се садржи у њеном конструктивном плану: санација финансија у нашој земљи и обнову привреде у нашој земљи, као и стварање благостања за цео народ, и то што пре.

Са свих ових образложења које сам изнео, ја изјављујем у име Клуба посланика Југословенске радикалне заједнице да ћу гласати за овај предлог прихода и расхода државног буџета за 1936/37 годину. (Пљескање и бурни узвици: Живео!)

Pretsednik Stevan Ćirić: Има рећ народни посланик г. Страхинја Борисављевић ради личног објашњења.

Страхинја Борисављевић: Господо народни посланици, ја узимам реч ради личног објашњења са г. Живком Шушићем, народним послаником, који ме је овде, у присуству свих вас, на један тежак начин увредио. Ја, господо, нећу да будем дуг, па вас молим да ме саслушате.

Ово што сам изишао на говорницу да одговорим г. Шушићу не чиним ради њега него чиним ради вас. Г. Шушић ми је казао да сам ја приликом посланичких избора изабран помоћу жандарма. Ја хоћу да кажем само једно: Ја сам биран у месту свога рођења, тамо где живим и где ми је и отац био народни посланик за време отоманског царства. Кад је први пут добивен Устав, мој је отац био послат у Парламенат као народни посланик да заступа свој крај. Па мој стриц је био посланик, па мој брат је био у овој Скупштини посланик, па сам и ја био посланик, и то не, господо, у срезовима где нисам рођен, него онде где сам рођен. (Жагор у центруму и десници.) Молим вас, дозволите ми само два минута. Према томе, господо, не може бити тачна тврдња г. Шушића да сам ја могао бити изабран путем жандармерије. Ја, када сам се кандидовао, господо, у своме срезу, — то ће посведочити и г. посланик Кузељевић, који је дошао на моје место, — од

свих уписаних гласача у моме срезу гласало је 98%, а од њих није гласало само 143. Ја када сам се кандидовао нити ме је препоручила тетка, нити ујак, нити сам имао кума, него сам дошао за народног посланика народном вољом. (Жагор.)

Али оставимо, господо, то на страну. Ја сам казао да ћу бити кратак и молим вас само ми допустите два минута да говорим. У своме говору г. Шушић, у везивању реченица, упозорје нас на верност Њ. В. Краљу, држави, на национализам. А ја ћу само једну чињеницу да подвучем. Када је цео српски народ био на Голготи, када су се сви родољуби латили оружја да се бране од напаста аустро-угарске и да не дозволе да аустријско царство изврши ону штраф-експедицију, коју је намеравало да изврши у Србији, ми који смо имали године, и ја који сам имао 17 година, отишли смо у рат. Ја сам све време провео у ропству. И док је цео српски народ то чинио господин предговорник је . . . (Бучни протести у центруму и на десници.)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine poslanice, vaše je vreme isteklo. Molim vas da završite svoj govor.

Страхинја Борисављевић (наставља): Господо, ви бисте требали да сте толико толерантни, па да ме саслушате. (Протести у центруму и на десници.)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine Borisavljeviću, vaše je vreme isteklo.

Страхинја Борисављевић (наставља): Не може да нам даје придице човек који нема права . . . (Протести у центруму и на десници и узвици: То није објашњење! — То је вређање!) Нека ме тужи! Ја ћу доказати! . . .

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine Borisavljeviću, molim vas da prestanete, vaše je vreme isteklo.

Страхинја Борисављевић (наставља): Даће ми се прилика да вам кажем другом приликом све што имам. Ја, ако сам дошао са жандармима, ја сам имао противкандидата, а ви нисте имали против кандидата . . . (Граја и протести код већине).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodine Borisavljeviću, oduzimam Vam reč.

Gospodo narodni poslanici, za reč se još prijavio u ime Narodnog seljačkog kluba narodni poslanik г. др. Dragutin Janković.

Držeći se строго Poslovnika, ja nemam prava da mu, kao Predsednik, bez vašeg odobrenja dam reč, jer je zakonski predlog o državnom budžetu proglašen za hitan, a u tom slučaju, u ime svake grupe, po § 64 može govoriti samo po jedan poslanik. (Glasovi: Da mu se da reč.)

Ipak, gospodo narodni poslanici, s obzirom na to da je Narodni seljački klub dao izjavu da želi svojim učešćem u debati doprineti što više da budžet ispadne bolji, i, s obzirom na to, da zbog apstinencije drugih opozicionih klubova na koju se nije računalo i koju svi žalimo, Narodna skupština dobija u vremenu, to ja molim Narodnu skupštinu da izvoli г. др. Dragutina Jankovića saslušati.

Naglašujem da se ovo odobrenje Narodne skupštine ne može smatrati presedanom na koji bi se u buduće moglo pozivati, nego jedino aktom predusretljivosti na koji Narodna skupština uvek ima

prava kad misli da najliberalnija primena Poslovnika može koristiti samoј stvari. (Glasovi: Dajte mu reč!).
Ima reč g. dr. Dragutin Janković.

Др. Драгутин Јанковић: Ја захваљујем Народној скупштини на толеранцији која ми допушта да са ове говорнице изнесем извесне алегације изазване јутрошњим и вечерашњим изјавама говорника, претставника већине. Ја мислим да ће то само допринети озбиљности ове дискусије и интересима општим који су данас у питању при претресу државног буџета. Данас се пред вама, господо посланици, говорило и о спољној политици, наглашавајући вредност једног уговора какав је конкордат са католичком црквом, данас се пред вама говорило о питању Устава и уставне реформе, данас се пред вама говорило о демократији и демократским реформама и најзад се пред вама говорило о сељачком проблему који сељаштво данас поставља својим животом, свима погодбама и условима тако тежким у садашњости. Ја бих желео да у име Народног сељачког клуба још једанпут подвучем са ове говорнице један основни факт који је упрвом реду био узрок и разлог због кога смо ми остали и одвојили се од остале опозиције да учествујемо у дебати буџетској, и који нажалост није довољно подвучен у нашој јавности, изузимајући лист „Време“, коме хоћу да одам хвалу на доношењу у целини те наше изјаве. Ми смо у тој изјави констатовали, господо, да је наше дубоко уверење да данас нису више у питању пролазни периоди једне моментане кризе, већ да је у питању толико широко осиромашење нашег народа да се морамо озбиљно забринути за читав социјални мир и поредак у нашој земљи. Кад је реч о социјалном миру и социјалном поретку ви ћете признати једну основну истину, да он зависи од социјалног и економског благостања једне земље, а основа социјална једне земље је у ствари сталешка основа главног броја становништва њеног. Социјалну основу Краљевине Југославије чини сељачки сталеж. На 15 милиона душа ове земље 12 милиона су сељаци. И одатле у решавању свих економских проблема, као и решавању свих социјалних проблема и свих политичких проблема морамо полазити како ви из већине тако и ми из мањине.

Претставник Владине већине рекао је и заменио г. Воји Ђорђевићу, моме другу из Народног сељачког клуба, да је исувише нагласио извесно квази-право нашег сељачког клуба да се занима специјално сељачким проблемом, наглашавајући да је сељачки проблем право својинско у политичком смислу свих политичких партија у држави, па логично и вас из већине и Краљевске владе. Ми не поричемо, господо, да је право сваког грађанина, као и право сваке партије и сваке владе да се занима животним, основним проблемима који данас несумњиво доминирају целим нашим како економским и социјалним тако и политичким и етичким животом у држави.

Али нисмо ми ни изналазили тај проблем, нисмо ми ни тражили првенство у том праву, већ су прилике, већ је сва лабавост, већ је сва нехатност и све оно што до данас није учињено у том погледу, нагнало нас да са идеологијом, са којом смо већ деценијама радили на том питању, данас отворено изађемо у Скупштини као једна организација, да би сутра и у народ пошли као органи-

зација исте врсте, да то питање као основно и битно поставимо, не само пред Вас овде у Народној скупштини, него и пред цео народ. Јутрос је наш поштовани друг г. др. Јањић, говорећи о бедном стању свештеника у овој држави, констатовао да има данас свештеника, који живе са цигло 400 динара месечних прихода. А ја вам кажем, господо, да по статистикама, које су вршене, и званичним и незваничним, а специјално у срезу, чији сам ја изабраник у Мачви, по одбитку свих издатака остаје на једну породицу, сељачку, а то значи нормално 6 чланова, отац, мати и четворо деце, целокупни доходак годишњи 230 динара. То је равно половину од онога, што у најмањем обиму, по цитату г. др. Јањића, може данас да ужива један свештеник за један месец. Са тим се господо моја не живи, са тим се не може у држави опстати, са тим се нажалост по општем закону људске природе не може ни држава да воли. И зато смо ми у последњем моменту, по дубоком свом уверењу, да и вашу цењену пажњу, и пажњу целога света у овој држави и свих оних који носе пуну одговорност за владавину у њој, устали да кажемо, да је дошао последњи моменат. Ви сви то господо, осећате, сви ви долазите из народа и сви сте тамо у њему. Ми смо молили и то тражили, да оно што је до сада било последња брига, буде прва, да оно што је било забачено изађе напред, да проблем сељачки, и као економски и социјални буде озбиљно узет у решавање и то што пре, што брже и што радикалније. (Пљескање на левици — Један глас са деснице: То је већ радикализам). Ја бих, драги господине колега, волео када би ви били радикали из осамдесетих година прошлог века, који су имали целу своју подлогу на сељаштву, онда кад се говорило о сељаку, сељак је народ, сељак је извор и утока власти. Тога данас више нема. Има, драги господине, Југословенске радикалне заједнице, али нема старих радикала и тога програма.

У тој кризи сељаштва, и баш због тога што је г. Швшић говорио онако, ја мислим да без права приговара г. Воји Ђорђевићу. Хоћу да кажем, јесте то је брига, тј. управо то је право на бригу за сељака свију нас, али нажалост нико се није бринуо или један мали број се бринуо. Да вам докажем. У Француској је пољопривредна криза исте врсте са истих узрока као и код нас, може бити и блажија, јер је мањи проценат сељаштва у Француској, код нас је 87%, тамо је 50 и неколико процената. Молим вас, пијачна цена у слободном промету у Француској од прилике за пшеницу износи до близу између 40—50 франака, али су све француске владе до данас успевале да сталним системом амелиорације цена, дотацијом, таксама, одрже цене пшенице за пољопривредника у продаји 95 франака тј. више него двоструко, а ми смо доживели у нашој земљи да је сељак у жетви продавао своју пшеницу 60—80 динара, а данас, кад му је она потребна за исхрану и семе он плаћа дупло 160—180 динара. (Министар пољопривреде Светозар Станковић: Што ви нисте утврдили цене?) Господине Министре пољопривреде, вас и чекам!

Г. Министар пољопривреде изволео ме је упитати: Зашто нисам утврдио цене пољопривредних производа. Ја ћу вам, Господине Министре, рећи одмах зашто. Нећу да говорим, господо, о ономе, што сам ја радио у Министарству пољопривреде, о

покушајима баш да извршим такозвано не дириговање и диригенцију привреде него организовање привреде и баш у погледу цена, — покушај са уредбама о регулисању односа између фабрика уља и произвођача уљаних семена, што је онда оглашено за један покушај корпоратизма и увођење корпоратизма у овој држави; нећу да говорим о покушајима, да се изведе на бази колективних уговора, регулисање односа између произвођача шећерне репе и фабрика шећера, којом се приликом говорило: „Какви колективни уговори! Ви хоћете комунизацију, хоћете Совјете у држави!” О томе, господо, нећу да говорим. Хоћу само једну ствар да поменем. У циљу, да нађемо сретстава, да се цене не само фиксирају, него подигну, ја сам у Министарству пољопривреде био образовао један одбор од 10—15 најбољих и највећих стручњака наших, на челу са једном од најлуциднијих глава у нашој држави, баш у привредним питањима, на челу са г. др. Велимиром Бајкићем, и шта се, господо, десило? Та господа радила су и спремала планове. И као што бива увек, кад се промени Влада и Министри, и ако су те Владе и Министри бирани на истом програму, као и ми сви што смо бирани, одмах је по доласку досадашњег Министра пољопривреде тај формиран одбор разјурен, и цео је рад бачен у архиву. Ето Вам, мога одговора, Господине Министре! (Светозар Станковић: Нисте ништа свршили).

Да поменем једну ствар, која је на домаку сваке Владе, која је очигледна и која је законски могућна, јер је законски обавезна. По Закону о Народној банци, пољопривреда треба да ужива кредит од 25% од целокупног кредита, којим Народна банка снабдева националну или земаљску привреду. Народна банка од прилике снабдева банке, индустрију, трговину и занатлије са близу две милијарде годишњег кредита. По Закону о Народној банци требало би од тога 25%, а то значи 500 милиона или пола милијарде кредита, да да пољопривреди. Господо, место 500 милиона, ја тврдим да Народна банка никад није прешла цифру од 50 милиона за пољопривреду.

Ја понављам: Није само наше право и немамо ми концесију на решавање проблема сељачких. Напротив, ја прихватам јутрошњу изјаву мога друга Воје Ђорђевића: Да ћемо ми врло радо помоћи свакога онога, који савесно, са разумевањем и са одлучношћу пође у решење тога проблема. Али, господо, није тако у стварности. И данас ја тврдим, и данас се у тим питањима дангуби много, и данас се у тим питањима гледа да се избегне оно што је главно и што је основно, и данас о том питању мало људи знају шта хоће.

Међутим, ја констатујем и ви сте ми сведоци сви, господо народни посланици, на терену код нас у срезовима и у целој држави нашој сељачки проблем је постављен целом својом ширином и тај се проблем данас више не може ни прескочити ни обићи ни поткопати. Ко мисли да у овој земљи води политику а да не решава тај проблем и да о њему не води основног и најозбиљнијег рачуна, политика тога је унапред осуђена на пропаст.

Јутрос је поменуто питање спољне политике и на томе терену говорник владине већине учинио је доста комплимената Влади, нарочито у питању конкордата и закључења његовог. Ја бих желео да ми допустите једну скромну замерку у питању спољне политике, а то је у питању санкција, питању

журбе са којом смо ми код питања санкција отишли готово први, други, трећи по реду да се изјаснимо и онда када смо знали да је главна пијаца за наше пољопривредне производе онамо где су те привредне санкције требале да имају своје реперкусије. И док је Румунија правила једну формалну и фактичку резерву која је успела да је учини у питању извоза петролеума, што значи у главном своме извозном артикулу, рекавши да она неће улазити у санкције и примити одговорност са осталим државама, дотле смо ми, као да смо снабдевени са свим и свачим, казали: Ми идемо и марширамо заједно са Енглеском, Француском и осталим земљама, које су у погледу економском, финансијском и социјалном бестрага далеко од нас. (Један глас: Али то је против Италије.) Немојте ме терати да много говорим.

Али у питању Конкордата, господо, допустите ми да се на њега вратим, зато што је поштовани г. др. Јањић о њему говорио готово као делу једино Владе г. др. Стојадиновића. Ја признајем да је Конкордат потписан под Владом г. др. Стојадиновића 25 јула пр. год. То је истина, али, Конкордат је у ствари завршен за Владе г. Бошка Јевтића, али Конкордат је у ствари, господо, дело онога коме сви ми и цела земља много дугујемо. Конкордат је у ствари дело Краља Александра (Сви народни посланици устају и кличу: Слава Му!) Велики Миротворац Конкордатом је желео, то му је био циљ, да створи религиозни мир као што је у држави радио да створи и социјални мир, као што је у држави радио да створи и политички мир, као што је и у Европи радио да створи, организује и обезбеди светски мир. Тај велики Миротворац у разговору са оним који му је био први и најближи сарадник у стварању основа Конкордата, а то је г. Шарл Лоазо, један од специјалиста у питањима Конкордата, рекао је о питању Конкордата и уговора са Светом Столицом ово: „Ја имам осећај да је дужност једног Сувереџа да будно прати и чува интересе религије, вере, зато што је она још увек најбољи помагач моралног и друштвеног поретка и антипод, данас може бити потребнији више него икада, свима субверзивним, револуционарним покретима.”

Ја хоћу да вас потсетим још и на речи кардинала секретара Папске столице, изговорене 25 јула увече, поводом потписа Конкордата, у којима је деликатно додирнуто трагично ишчезавање Краља Александра. Он је том приликом казао: „Овај трагични губитак баца нажалост једну сенку црнине на данашњи дан, дан потписа Конкордата, али ова сенка уздиже на још већ висину дело извршено од Краља Александра и ја, као секретар Папске столице, желео бих младој Краљевини Југославији да то велико дело продужи и у будуће!”

Ја сам сматрао, господо, да ми је патриотска дужност да у овоме Дому, када је већ било речи о Конкордату, поменем овом приликом улогу пок. Краља на томе делу мира унутрашњег и националне консолидације југословенске, да се и овога пута дубоко поклоним пред Његовом Успоменом и још једанпут будем Му захвала.

Треће питање које је данас поменуто то је било питање Устава и уставног поретка. Ја знам, деликатно питање, али питање које се баца са извесних страна који мисле да се извесни проблеми могу поставити са једне стране као квази национални, али са наше стране посматрају се као про-

блеми којима је прави узрок у беди и невољи, у незадовољству целог нашега народа, а не могу се постављати са гледишта идеологије национализма и племенске дијалектике. И онда се отуда верује или веровало да би се могло извесним уставним променама и извесним акомодирањем, систем данашњег нашег Устава у организацији државе изменити. Ја мислим да је потребно да се по томе питању у Народној скупштини чује једно мишљење које би одговарало стварности, оно што је данас уставноправно једино законски могуће. Уставноправно проблем промене Устава не може се никако постављати за време малолетства Краљева, и ја мислим да ради стишавања, ради размивања, ради стишавања оне кризе поверења, која је горућа између српског и хрватског дела југословенске нације, да је било потребно да ово кажем: да треба одложити овај сукоб, да би се унело поверење и створили предуслови за општи споразум. (Чује се: То је речено у декларацији г. др. Стојадиновића!) Декларација г. др. Стојадиновића, господине посланиче, је у ствари декларација Владе г. Бошка Јевтића коју сам ја заједно радио са г. М. Стојадиновићем. Ја то не спорим, само кажем да је потребно подвући и нагласити да уставноправни проблем не може бити решаван за време малолетства онога уставног фактора који је први чинилац у решавању уставног питања, поред другог чиниоца, народа. (Један глас: У томе се сви ми слажемо!) Слажемо се ћутећи, али је потребно да се извесне мисли јасно и гласно кажу и приме извесне одговорности.

Најзад говорило се овде и о демократији и о ономе што треба Југословенска радикална заједница да донесе као партијска организација као и Влада г. др. Стојадиновића, не само у стишавању политичких страсти, него и у политичкој организацији земље. Ми који постулирамо у првоме реду економску и социјалну демократију, ми смо на сваки начин за политичку демократију, али да се политичка демократија тј. право на слободу и владавина народа постигне, услов је пре свега његово економско и социјално благостање, његова економска независност и слобода.

Све дотле, док у једноме друштву има и постоји разлика између капиталом моћних и слабих, све дотле док има оних који економски владају онима који трпе услед те владавине, нема сигурности, нема слободе, нема демократије.

Много се бацало камења на нас због речи економска и социјална демократија, како су то појмови којима се хоће да преокрене и да изигра појам демократије. Међутим, ми нажалост видимо да од демократије у Европи нема ништа друго него остатак једне старе велике грађевине, која више ни крова нема, која више нема ни врата ни прозора. А стоји то опет зато, што онај који је створио ту установу, а то је либерална буржоазија стоји данас немоћна пред свим економско-социјалним проблемима, стоји немоћна, и немогући да снабдева ни свој голи живот, а камоли одржи и сачува политичку институцију, коју је сама створила. Видите у нашој држави, зато и говорим о демократији, у нашој држави, господо, демократија је једном фаталношћу ушла у две контраверзе. Основно и битно је кад је у питању организација ове државе, нација. У првом реду ми видимо како се трагично створио сукоб између на-

ционалне државе, појма националне државе као таквог и демократије као политичког појма и основа за организацију политичку државе. Данас у ствари видимо, да тај сукоб постоји неминовно зато, што нисмо умели да измиримо демократски принцип слободе и индивидуалистичких права сваког грађанина у свима питањима и појма националног, који стварно нисмо могли, као сретне државе, свршити у миру, него после крвавих ратова, у кратком добу од 15 година, требало је да свршимо оно што је Француска за осам и по векова, за време владавине три династије и владавине 42 краља свршила, што је Енглеска и Немачка за исто толико времена свршила, што је на крају Италија од скоро цео век, за 80 година, ми смо требали да то свршимо за 15 година.

Тако је журећи наше друштво за демократијом у ствари оставило национално питање отворено. Сад се, кажем, налази та трагична контраверза шта ћемо прво решити: Да ли национални проблем и свршити консолидацију националне државе, а то је тип државе који данас доминира у Европи или се вратити старим сновима картезијанаца, либералних мислиоца XIX века, да се вратимо на демократију и градити једну демократију, која је, нажалост, код нас готово крахирала, која је код нас са примерима који су били у прошлости крахирала.

С друге стране постоји контраверза између демократије и проблема економско-социјалних. Данас је то мој друг Воја Ђорђевић објаснио како изгледа либерална демократија са народом у ритама, са огромним масама које гладују, са грађанима који имају право гласа, имају тајно гласање, имају права на своје претставнике а немају права на хлеб. Ето, у тој контраверзи наша држава има и тај проблем да реши, да веже то двоје и да установама којима ће да оспособи народне масе, и сељака и радника и интелектуалца и доведе у склад са захтевом демократије. Најзад, не треба заборавити, да све установе наполе живе и развијају се па и демократија данас не претставља оно што је претстављала пре 150 година, као што ни либерализам не претставља данас оно што је претстављао пре 150 година. Ја мислим да данас Претседник Краљевске Владе г. др. Стојадиновић, који је у прошлости био један од највећих присталица слободе, либералне школе у економији и сам мисли да се са либерализмом у економији код нас не да ништа урадити, него да морамо приступити организацији привреде, да би држава својом моћи, својим снагама и директивама могла решити тешке проблеме који тешко покривају данашњицу, а друге проблеме погоршавају са сто на сто. То су били разлози због којих смо ми остали да учествујемо у овој дебати, то су били разлози због којих смо засновали засебан клуб, давши му не само име, него и програм, то су били разлози због којих сам ја данас и дошао на ову говорницу. Ја, господо, по природи својој нисам песимиста и не бих желео да завршим свој говор песимистичком изјавом. Ја бих желео да она буде оптимистичка.

Ја верујем, дубоко верујем у живе снаге и будућност нашега народа, верујем да је његов виталитет такав да ће он изаћи из свега овога, али је потребно господо моја, и једно разумевање и много љубави и преданости као и свако отсуство

саможивости и егоизма, да би се ти проблеми решили.

Године 1872 предајући Кнежево Немасништво власт младом Кнезу Милану, г. Јован Ристић, Кнежевски намесник, изговорио је једну знамениту беседу, коју је завршио речима: „Желим да после консолидације, која је настала после трагичне смрти кнеза Михаила, Кнежевина Србија постане стожер народима на Балкану и модел државама на Истоку”. Ја бих желео да владавина данашња и напори овога и будућих претставништава могу предати ову земљу младоме Краљу на дан његовог пунолетства, са пуним и искреним речима понављајући ову фразу: „да Југославија постане стожер државама на Балкану и модел државама на Истоку.” (Одобравање).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, pretres predloga budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom finansijskog zakona za budžetsku 1936/37 godinu završen je u načelu.

Pristupamo glasanju u načelu.

Po § 95 Zakona o poslovnom redu glasaće se poimenično. Gospoda narodni poslanici, koji primaju predlog budžeta onako kako je od g. Ministra finansija odnosno Kraljevske Vlade predložen, glasaće sa „za”, a gospoda narodni poslanici, koji ga ne primaju, glasaće sa „protiv”.

Molim gospodina sekretara da izvrši prozivku.

Sekretar dr. Dragan Damić proziva poslanike da glasaju i oni su glasali ovako:

Glasali su „za”: Antić Borivoje D., Antonijević Dušan, Arandelović Jovan, Arežina Miljkan, Ćimović Velimir Ž., Badžak Milan Lj., Benko Josip, Belinić Vinko, Bećirović Voca Šerif, Beširović Dimitrije, Blažić Milan, Bogavac Petar P., Božinović Ljubomir, Božić Jakša, Bošković Mihailo, Brenčić Mihael, Bruić Jovan S., Bubić Stevan dr., Budimir Simo D., Vasić Tihomir, Veble Andrej dr., Veličković Miladin B., Veselinović Milorad dr., Videc Anton, Vrbic Velimir, Vujasinović Vuk dr., Gavrilović Nikola, Gajić Radomir, Gajšek Karlo, Galogaža Petar, Golubović Milan, Grba Milovan dr., Davinić Brana, Dimitrijević Živojin, Dimitrijević Ljutica dr., Dimitrijević Stojadin, Dimić Radosav M., Dobrović Milan, Dobrosavljević Branko D., Durgutović Mustafa I., Đikić Alojzije, Đurović Danilo, Ercegovac Bogdan, Živadinosav Borisav P., Živković Todor M., Živković Radosav T., Zejnel-Beg Ibrahim Stracimir, Zaharić Čedomir I., Zuber Nikola, Ivanišević Petar, Iveković Bogdan dr., Ibrahimović Abdulah, Janković Desimir, Janković Stevan, Janjić Vojislav dr., Jeličić Cvetko, Jovanović Đorđe dr., Jovanović Nikola, Joksimović Zarije, Joksimović Ugrin, Kazimirović Vladimir P., Kadić Alija, Kalamatijević Mihailo, Kaljuderčić Branko dr., Kapetanović Ismetbeg Gavran, Kačanski Stevan, Kašanin Joco, Kašper Mihail dr., Kersnik Anton, Klar Franc dr., Knežević Bogoljub, Kožul Marko dr., Koce Jure dr., Kosović Petar R., Kraft Stevan dr., Krstić Mihailo, Krstić Stojan St., Kuzeljević Sreten, Kulenović Džaferbeg dr., Kursulić Velimir J., Lazarević Milan, Lazarević Nikon, Lazarević Todor dr., Lukarević Mihailo T., Lješević Mihailo K., Marjanac Simo, Marković Đorđe dr., Mahnik Artur, Mijić Milan Đ., Mijušković Luka, Mikašinović Đuro D., Mikić Sava, Miletić Vjekoslav dr., Milijanović Velimir, Milinčić Bogdan J., Milošević Dušan R., Milošević Dušan S., Milošević Radivoje, Miljuš Branko dr.,

Mirković Dimitrije S., Mihailović Todor, Miškulin Mile dr., Muratbašić Osman, Nedeljković Uroš, Nikitović Časlav dr., Nikolić Branko dr., Nikolić Živko J., Nikolić Slavko, Nićiforović Spasa, Novaković Niko dr., Pantić Ljubomir, Patrnogić Hadži-Ljuba, Pevec Rudolf, Pejin Gojko Ž., Pelivanović Malić, Perović Dušan, Perović Milan R., Petrović Bogdan, Povrenović Matija K., Pozderac Nurija, Popović Ćim S., Popović Dušan, Popović Živko, Popović Mihailo dr., Popović Novica M., Predovan Krsto, Radojičić Danilo V., Rajaković Miloje M., Ramadanović Ramadan F., Rašković Miloš dr., Rogić Josip dr., Ružić Marko V., Santo Gavro dr., Simić Stevan, Sladojević Čedomir P., Sokić Miloje, Sokić Momčilo, Spasović Vukašin, Stanković Aleksandar, Stanković Svetozar, Stanković Svetolik S., Stepanov Milivoje, Stijić Milan dr., Stojadinović Dragomir, Stojadinović Mihailo, Stojisavljević Petar, Stošović Dobrivoje, Subotić Dušan, Tasić Svetozar T., Tešić Maksim, Todorović Branislav A., Tomašević Žarko, Tomić Branko, Tomić Jevrem, Tonić Todor R., Trpković Stavra T., Ćirić Stevan (pretsedava), Ćumavić Husein, Hadžiristić Spira, Cvetković Dragiša, Črljić Lazar, Čujan Ćiro, Čapljić Ragib, Čvrkić Vojko R., Čejović Đuro, Čolaković Krsta, Šakić Ivan, Šemrov Fran dr., Šušić Živko.

Glasali su „protiv”: Vučetić Radisav, Danilović Živko J., Dačić Aleksandar M., Đorđević Vojislav V., Janković Dragutin dr., Jevtić Đorđe, Kostrenčić Luka, Kunjašić Joakim, Milanović Života, Todorović Todor S.

Otsutni: Avramović Luka, Aleksić Kosta, Arnautović Damjan, Ćimović Jordan dr. Auer Ljudevit dr., Banić Milan, Baričević Janko dr., Božić Milan A., Borisavljević Strahinja, Branković Đorđe dr., Burtorka Aleksandar dr., Vujić Dimitrije, Vukanović Srpkio dr., Vukićević Milan, Gavrilović Oto, Gajić Pavle, Gaćinović Vojislav J., Georgijević Joca M., Glavinic Milan dr., Glišić Milenko, Gornjak Vinko, Grdić Risto V., Damić Dragan dr., Dimitrijević Kosta, Dimitrijević Mita, Dinić Tanasije D., Doberšek Karel, Došen Vojislav dr., Došen Mirko dr., Đurić Borivoje M., Đurović Mihailo, Zagorac Jovo, Zeljković Boško N., Zečević Sekula, Zupančić Fran, Ivanović Dragoljub, Ivančević Dušan, Ilić Veljko dr., Isaković Milivoje D., Janžeković Milan, Jančić Ivan dr., Jevremović Dragoljub dr., Jevtić Bogoljub D., Jevtić Životije, Jovanović Vasilije dr., Jovanović Jovan, Jovanović Ljubomir, Jovičić Radoje, Jojić Velimir, Juriša Ivan dr., Kabalin Nikola, Kajić Mijo A., Kalember Branko dr., Kovač Ante Lj., Kojić Dragutin dr., Koman Albin, Komnenović Mirko, Kosić Mirko dr., Kraljević Dragan dr., Krstić Simo, Kulišić Šime dr., Kumanudi Kosta dr., Kurilić Milan J., Kurtović Vojko, Kurtović Šukrija, Lazarević Aleksandar M., Lazarević Milovan, Lazić Vojislav, Lenarčić Stanko, Lovrenčić Ivan dr., Lukačić Avguština, Makar Dako, Markić Franjo, Marković Milenko dr., Marčević Miloje T., Mastrović Ante F., Matica Pavao, Mijović Aleksandar dr., Milovanović Dragomir M., Milutinović Milinko R., Mihailović Ilija P., Mohorić Ivan, Mravlje Milan, Mulalić Mustafa A., Nanović Radivoje, Nenadić Vojislav, Nenadović Jovan B., Nikolić Milovan D., Novačan Anton dr., Novaković Stjepan, Paunović Branko, Paštrović Manfred, Pejkić Čedomir A., Perić Milivoje D., Petković Milan, Petković Rastko, Pinterović Milovan dr., Plesković Rudolf, Popović Velimir M., Popović Živojin dr.,

Popović Kosta dr., Popović Svetislav dr., Preka Nikola, Prekoršek Ivan, Preljubović Muhamed, Protić Jeremija P., Ratković Branko T., Rafailović Živojin, Rafailović Milivoje, Rašović Miloš M., Režek Josip dr., Ridanović Muhamed D., Savić Obren, Sarić Ibrahim, Sekulić Milan dr., Sokolović Nikola, Stajić Uroš dr., Stefanović Ignjat B., Stojadinović Dragiša, Stošić Stamenko, Tišma Vladimir, Trbić Vasilije, Turk Rajko, Urošević Mirko II., Fizir Viktor, Fuks Riko dr., Hasanbegović Avdo dr., Hafizadić Sulejman dr., Horvat Franjo, Hočevan Stanko, Cvetić Josip, Šijak Nikola dr., Širola Brnas Anton, Šoški Luka dr.

Pretsednik Stevan Ćirić: Izvolite, gospodo, čuti rezultat glasanja. Glasalo je ukupno 178 narodnih poslanika, od kojih 168 „za”, a 10 „protiv”. (Burno i dugotrajno pljeskanje kod većine). Prema tome je predlog budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom finansijskog zakona za budžetsku 1936/37 godinu primljen u načelu. (Burno odobravanje).

Sa vašim pristankom, gospodo narodni poslanici, dopustite mi da ovu sednicu zaključim, a kao dnevni red za iduću sednicu predlažem:

Pretres u pojedinostima predloga budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom finansijskog zakona za budžetsku 1936/37 godinu i to: Prvi razdeo — Vrhovna državna uprava; Drugi razdeo — Penzije i invalidske potpore; Treći razdeo — Državni dugovi.

Prima li Narodna skupština predloženi dnevni red? (Prima). Objavljujem da je Narodna skupština predloženi dnevni red primila.

S obzirom da Kraljevska vlada i Finansijski odbor treba da imaju vremena da prouče podnesene amandmane, iduću sednicu zakazujem za ponedjeljak 2 marta u 10 časova pre podne. (Prima se! — Uzvici: Živeo Predsednik! Živela Vlada!) Današnju sednicu zaključujem.

Sednica je zaključena u 21 čas.

